

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Památné stromy jako součást kulturní krajiny
(Aleje a stromořadí a jejich význam v krajině Děčínska
a Ústí nad Labem)**

Jitka Zatočilová

© 2013 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Katedra humanitních věd
Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Zatočilová Jitka

Veřejná správa a regionální rozvoj nav.- Litoměřice

Název práce

Památné stromy jako součást kulturní krajiny

Anglický název

Memorable Trees as a Part of the Cultural Landscape

Cíle práce

Cílem diplomové práce je na základě vlastního terénního výzkumu a studia literárních pramenů zmapovat a charakterizovat vybraná stromořadí s ohledem na jejich symbol a význam v kulturní krajině. Během řešení práce bude využita spolupráce s institucemi řešícími problematiku alejí a jejich ochrany.

Metodika

- studium literárních a internetových pramenů a mapových podkladů
- studium právních předpisů
- terénní šetření
- mapování vybraných alejí za použití vhodné metodiky
- zpracování zjištěných parametrů
- konzultace
- závěrečné zhodnocení

Harmonogram zpracování

1. Vytvoření osnovy práce včetně seznamu literatury - leden 2012
2. Formulovat cíl práce - do 29.2.2012
3. Zdroje dat - zjistit jaká data jsou k dispozici - do 30.4.2012
4. Zpracování rešeršní části - do 30.6.2012
5. Zpracování metodiky - do 30.11.2012
6. Vlastní výzkumná část - do 30.1.2013
7. Kompletace práce - únor/březen 2013

Rozsah textové části

60–80 stran

Klíčová slova

alej, stromořadí, památný strom, krajina, metodika mapování, obnova alejí

Doporučené zdroje informací

1. HÁJEK, T., JECH, K. Téma pro 21. století, Kulturní krajina (aneb proč ji chránit?) Ministerstvo životního prostředí, Praha, 2000.
2. HRUŠKOVÁ, M. Kult stromů v zemích Koruny české, Abonent ND, nakladatelství a knižní klub Národního divadla, 2005, ISBN 80-7258-211-9
3. HENDRYCH, J. Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy, VUKOZ, Průhonice, 2008.
4. NĚMEC, J. a kol. Památné stromy v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, Olympia Praha, 2003, ISBN 80-7033-781-8
5. CÍLEK, V., MUDRA, P. a kol.: Vstoupit do krajiny, Dokořán, Praha, 2004.

Vedoucí práce

Polišenský Miroslav, PhDr., CSc.

Termín odevzdání

březen 2013

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Vedoucí katedry

prof. Ing. Jan Hron, DrSc., dr.h.c.

Děkan fakulty

V Praze dne 10.9.2012

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Památné stromy jako součást kulturní krajiny (Aleje a stromořadí a jejich význam v krajině Děčínska a Ústí nad Labem)" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 26.3.2013

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Miroslavu Poliškému, CSc.
za cenné rady a odborné připomínky, které mi poskytl při vypracování diplomové práce.

Památné stromy jako součást kulturní krajiny (Aleje a stromořadí a jejich význam v krajině Děčínska a Ústí nad Labem)

Memorable Trees as a Part of the Cultural Landscape (Avenues and Alleys and their Importance in the Landscape of Děčín and Ústí nad Labem)

Souhrn

Cílem diplomové práce je rozšířit povědomí o alejích a poskytnout čtenářům dostatečně obsáhlý stavební materiál pro popularizaci fenoménu alejí na území Ústeckého kraje. Aleje a stromořadí v krajině totiž zůstávají jednou z mála možností, jak zachovat a udržet výrazný prvek rázu kulturní hospodářské krajiny. Práce má posloužit především k lepší orientaci v problematice a ve výsledku k citlivějšímu přístupu k historicky významným prvkům, jakými aleje a stromořadí bezesporu jsou.

V teoretické části je popsána problematika fenoménu alejí a stromořadí s využitím příslušných literárních, legislativních, archivních, mapových a internetových zdrojů.

Součástí výzkumné části bylo zmapování, identifikace a zdokumentování 13 náhodně vybraných alejí a stromořadí na území okresu Děčín a v Ústí nad Labem. Byla provedena analýza získaných dat, pořízena fotodokumentace a zpracovány základní charakteristiky jednotlivých alejí.

Summary

The aim of the thesis is to broaden awareness of the alleyways and provide readers a sufficiently comprehensive building material for the popularization of the phenomenon of the alley on the territory of the Ústí region. Avenues and alleys in the countryside, they remain one of the few ways to conserve and maintain the significant element of cultural economic landscape. Work is to serve primarily to better orientation in the field and ultimately to turn precipitate access to historically significant elements, such as the alley and the alley without a doubt they are.

In the theoretical part describes the problems of the phenomenon of the alley and the alley using appropriate literary, legal, archival, maps and Internet resources.

Part of the research part was charting, identification and documentation of 13 randomly selected avenues and alleys on the territory of the District of Děčín and Ústí nad Labem. An analysis was made of the data obtained, recorded and processed the basic characteristics of alleys.

Klíčová slova: Alej, stromořadí, obnova alejí, ochrana alejí, mapování, kulturní krajina, druh, zemědělská půda, financování.

Keywords: Alley, Lines of Trees, Restoration of Alleys, Protection of Alleys, Mapping, Cultural Landscape, Species, Agricultural Land, Funding.

Obsah

1	Úvod	12
2	Cíl práce a metodika	14
2.1	Cíl práce.....	14
2.2	Metodika	14
3	Teoretická východiska	16
3.1	Definice pojmů	16
3.2	Vymezení pojmů podle ČSN 83 9001	16
3.3	Formy alejí, stromořadí	17
3.4	Historie alejí na našem území.....	18
3.5	Význam stromů v alejích pro kvalitu života.....	21
3.6	Budoucnost alejí	22
3.6.1	Aleje jako kulturní a historická hodnota.....	22
3.6.2	K čemu jsou nám aleje dobré?	23
3.7	Právní možnosti ochrany alejí	24
3.7.1	Zákon o ochraně přírody	24
3.7.2	Významný krajinný prvek	24
3.7.3	Skupina památných stromů.....	25
3.7.4	Krajinný ráz	25
3.7.5	Státní památková péče	26
3.8	Vliv zemědělství na silniční zeleň	26
3.8.1	Navrhované změny	27
3.9	Správa silničních stromořadí	28
3.9.1	Kategorie pozemních komunikací	29
3.9.2	Vlastnické vztahy a silniční vegetace	30
3.9.3	Kompetence správních orgánů.....	31
3.9.4	Nehodovost v alejích	33
3.10	Pravidla kácení v alejích	34
3.10.1	Ochrana dřevin rostoucích mimo les a péče o ně	35
3.10.2	Nebezpečí razantního ořezu dřevin.....	36
3.10.3	Řez dospělých stromů.....	37
3.11	Jak obnovovat aleje.....	38

3.11.1 Druhá skladba alejí	39
3.11.2 Výsadba a péče o aleje	40
3.11.3 Financování péče o zeleň	43
4 Výzkumná část	46
4.1 Charakteristika zájmového území	46
4.1.1 Charakteristika okresu Děčín	46
4.1.2 Charakteristika okresu Ústí nad Labem	47
4.1.3 Chráněná území zájmové lokality	48
4.2 Druhé zastoupení mapovaných alejí a stromořadí	51
4.2.1 <i>Prunus serrulata</i>	51
4.2.2 <i>Populus x canadensis</i>	51
4.2.3 <i>Ulmus minor</i>	52
4.2.4 <i>Malus domestica</i>	52
4.2.5 <i>Tilia cordata</i>	52
4.2.6 <i>Platanus x hispanica</i>	52
4.2.7 <i>Acer pseudoplatanus</i>	53
4.2.8 <i>Fraxinus excelsior</i>	53
4.3 Metodika	53
4.4 Vybrané aleje Děčínska a Ústecka	55
4.4.1 Stromořadí v Děčíně Sládkova ulice	56
4.4.2 Alej v Děčíně Masarykovo náměstí	57
4.4.3 Stromořadí u Kozí dráhy v Děčíně	58
4.4.4 Alej u obce Kámen	59
4.4.5 Alej v Nové Olešce	60
4.4.6 Alej v Růžové	61
4.4.7 Alej v Krásném Březně U Podjezdu	63
4.4.8 Alej v Bezručově ulici v Ústí nad Labem	65
4.4.9 Alej v Palachově ulici v Ústí nad Labem	66
4.4.10 Alej v Ústí nad Labem ve Střížovické ulici	68
4.4.11 Alej v Ústí nad Labem na střekovském nábřeží	70
4.4.12 Obnovená alej v Bynovci	71
4.4.13 Nově vysázená alej v Chříbské	72

4.5 Diskuze	73
4.6. Výsledky	73
4.7. Závěry	74
5 Závěr	76
6 Seznam použitých zdrojů	77
7 Přílohy	80

„A jako se ve městech dosahuje krásy cest krásnými stavbami, zvyšuje se venku jejich ozdobnost stromy, které zasázeny s obou jejich stran, obveselují naše duše zelení a stínem jim činí nejvyšší pohodlí“

Andrea Palladio

1 Úvod

Krajina v sobě skrývá stopy kulturního a historického vývoje. Jsou to stopy hovořící o vývoji filozofie a umění, o hospodářském vývoji, o technických schopnostech a vyspělosti, o citovém vztahu ke krajině a k její kráse. Tyto stopy dokládají odlišnosti a specifické rysy vývoje krajiny v závislosti na přírodních podmínkách krajiny, na kulturních tradicích i na významných impulsech vývoje krajiny, jakými byly politické události nebo vliv významných osobností. Všechny tyto skutečnosti jsou významné pro ráz krajiny, neboť rázovitost a charakter krajiny se skrývá též ve vlastnostech nehmotných, v kulturních a historických hodnotách a v symbolických významech. Kulturní krajina v sobě nese stopy staleté kultivace, postupného osidlování – budování cest, sídel a sídelní soustavy. Na rozmanitosti a pestrosti obrazu krajiny se vedle přírodních podmínek podílejí právě stopy kultivace krajiny.

Aleje, provázející v kulturní krajině polní cesty, silnice a silničky i prostorové osy komponované historické krajiny, bývají významným znakem rázovitosti a jedinečnosti krajinné scény a svědectvím proměn a příběhů krajiny.¹ Krajina v Čechách je také charakteristická silničními stromořadími, která nejsou jen historickou památkou, ale hrají důležitou roli z hlediska biodiverzity. Mnohá takováto stromořadí v dnešní době podléhají obnově silnic a jen málo je jich vysazováno, což ohrožuje zachování jejich funkce.²

Tato diplomová práce byla inspirována projektem Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, který byl zahájen v roce 2009 ve spolupráci se sdružením Arnika. Z tohoto projektu vznikl ucelený přehled významných alejí v Olomouckém kraji, který obsahuje všechny dostupné informace o tomto fenoménu, který je neodmyslitelnou součástí naší krajiny. Mapování alejí představuje první krok k jejich záchraně a obnově v české krajině. Vzhledem ke skutečnosti, že takový seznam je zatím v České republice spíše ojedinělý, je snahou této práce rozšířit povědomí o alejích a poskytnout čtenářům dostatečně obsáhlý stavební materiál pro popularizaci fenoménu alejí na území Ústeckého kraje. V terénním výzkumu je tato oblast zastoupena regiony Děčínska a Ústí nad Labem.

¹ VOREL, I., *Aleje, krajinný ráz a prostorový řád krajiny*

² TYSZKO-CHMIELOWIEC, P., *Cesty pro přírodu*

V současné době můžeme sledovat dva odlišné názory na problematiku alejí. Na jedné straně se ochránci přírody snaží aleje chránit a obnovovat, na straně druhé místní samosprávy nebo odborníci zabývající se bezpečností silničního provozu v alejích vidí příčinu těžkých dopravních nehod, a proto se snaží stromy vykácet.

Aleje a stromořadí v krajině tak zůstávají jednou z mála možností, jak zachovat a udržet výrazný prvek rázu kulturní hospodářské krajiny. Proto je potřeba stávající aleje, stromořadí či jejich fragmenty dokumentovat a evidovat, zachytit především jejich uplatnění a význam v krajině a základní nosné parametry.³

³ HENDRYCH, J., *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy*.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem této práce je rozšířit povědomí o alejích a stromořadích na území Děčínska a Ústí nad Labem. Snahou je charakterizovat vybrané aleje a stromořadí s ohledem na jejich symbol a význam v kulturní krajině. Práce má posloužit především k lepší orientaci v problematice a ve výsledku k citlivějšímu přístupu k historicky významným prvkům, jakými aleje a stromořadí bezesporu jsou.

Dalším cílem je objasnit čtenáři možné postupy pro udržitelnost a rozvoj vegetace ve veřejných prostranstvích včetně alejí a stromořadí, popsat problematiku jejich údržby a obnovy i možnosti legislativní ochrany. Důležitou součástí práce je přiblížit dotační programy, z kterých je možné financovat projekty na péči, ochranu a obnovu kulturního a přírodního dědictví.

Součástí výzkumné části je zmapovat, identifikovat a zdokumentovat aleje a stromořadí na území bývalých okresů Děčín a Ústí nad Labem. Metodika, samotný výzkum a jeho výsledky mohou být impulsem pro další zájemce o problematiku alejí a jejich zachování pro budoucí generace.

2.2 Metodika

Při zpracování mé diplomové práce jsem vycházela ze studia literárních, internetových a mapových pramenů. Výchozím literárním zdrojem byly publikace zabývající se problematikou alejí a stromořadí, zejména „Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy“, sborník referátů „Zachování alejí jako typického prvku české krajiny“ a internetové stránky sdružení Arnika. Mapové snímky s vyznačeným průběhem alejí byly vytvořeny prostřednictvím mapového serveru CENIA⁴.

Na základě shromážděných podkladů bylo provedeno terénní šetření a byly zmapovány vybrané aleje a stromořadí. Byla provedena analýza získaných dat, pořízena fotodokumentace a zpracovány základní charakteristiky jednotlivých alejí. K mapování alejí byla využita metodika VUKOZ⁵, kterou jsem si upravila a zjednodušila pro účely

⁴ Česká informační agentura životního prostředí

⁵ Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví

vytvoření této práce.⁶ Během mapování byly zjišťovány obecné informace o konkrétní aleji či stromořadí, dále specifické parametry např. kraj, katastrální území, vlastník parcely a parcelní číslo, typ komunikace, přibližné stáří, druhové zastoupení, celkový zdravotní stav aleje a další. Ke každé aleji byl vytvořen tzv. alejový list obsahující sesbíraná data zpracovaná do tabulky, komentář a fotodokumentaci.

Během řešení diplomové práce byla využita spolupráce se sdružením Arnika a správou Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce v Děčíně, které mi poskytly cenné informace k problematice obnovy alejí i zkušenosti z praxe.

⁶ HENDRYCH, J., LÉTAL, A., *Metodika mapování alejí a stromořadí v Olomouckém kraji.*

3 Teoretická východiska

3.1 Definice pojmů

ALEJ pochází z francouzského „allée“ – tedy cesta, chůze, vycházka, někdy i chodba. V přeneseném slova smyslu se tedy jedná o doprovod komunikace, cesty, pěšiny.

Mohlo by se zdát, že slovo STROMOŘADÍ tvoří pouze český ekvivalent slova alej, ale rozdíl zde přeci jenom je – stromořadí představuje řadu stromů, ale pouze jednu jednoduchou řadu a právě tímto se obě slova významově liší – alej je tedy min. dvouřadý vegetační doprovod cesty, zatímco stromořadí tvoří pouze jednoduchá linie stromů.⁷

3.2 Vymezení pojmů podle ČSN 83 9001

Vegetační doprovod, doprovodná zeleň: porost, který doprovází přírodní prvek (potok, řeku) nebo stavbu (pozemní komunikaci, dráhu, kanál, budovu apod.)

Liniová zeleň: zeleň doprovázející liniové stavby (např. zeleň železničních tratí a nádraží, silniční zeleň, uliční zeleň) a přírodní nebo umělé vodoteče

Obecní zeleň: zeleň ve vlastnictví fyzických nebo právnických osob

Veřejná zeleň: různé druhy zeleně volně přístupné veřejnosti bez ohledu na majetkové vztahy k pozemku

Rozestup, (rozteč): vzdálenost mezi rostlinami vysázenými v řadě, (resp. vzdálenost řad).

Spon: vzájemné vzdálenosti rostlin a systém jejich uspořádání ve výsadbě (např. trojúhelníkový, čtvercový, obdélníkový)

Forma výsadeb dřevin: charakteristické rozmístění dřevin (např. solitér, řada, skupina, porost)

Stromořadí: útvar liniového typu, tvořený nejméně 5 kusy dřevinné vegetace a zpravidla s pravidelně se opakujícími prvky, zpravidla jde o doprovodný prvek vodních toků, hranic pozemků, anebo dopravních komunikací.

⁷ VELIČKA, P., *Jak jsme k alejím přišli a jak o ně dnes přicházíme.*

Alej: dvou a víceřadé stromořadí kolem pozemní komunikace. Alej je vyšší formou stromořadí, alej lemuje pozemní komunikaci oboustranně. Naproti tomu stromořadí může být i jednořadé a může tvořit doprovod i jiného liniového prvku než pozemní komunikace.

3.3 Formy alejí, stromořadí

Nepravidelné aleje - tzv. anglické aleje, s rozptýlenou, smíšenou výsadbou, které dosud nejsou za aleje považovány. Dochovaly se jako torza původní pravidelné výsadby. Nová výsadba ovšem musí být citlivá, s možností volby dominantních dřevin na vhodných místech. Takový způsob výsadby je výhodný v mnoha směrech, téměř nezastiňuje přilehlou vegetaci ani komunikaci (kde díky tomu nemůže vznikat např. námraza), poskytuje nerušený rozhled po krajině, přináší oživení jízdní trasy, je méně nákladný. V rámci náhradních výsadeb se mohou vysazovat i jednotlivé stromy.

Pravidelné oboustranné aleje - klasická, často monumentální forma výsadby, která bývala vysazována na šlechtických nebo klášterních panstvích, kde reprezentace byla důležitější než zastínění okolních polí. V baroku byly většinou jednodruhové (lípa, dub, javor), později jako vegetační liniový doprovod státních silnic také smíšené. Poskytovaly ochranu před slunečním žářem, částečně před nepřízní počasí a pochodujícím vojskům ukrytí.

Jednostranné aleje - méně používaná výsadba, kde se často v krátkých úsecích uplatňuje nějaký zvláštní kultivar. V 50. letech min. století byla často vysazovaná účelová výsadba jednořadých větrolamů bez ohledu na krajinnou kompozici, někdy v pravidelných čtyřúhelnících, tzv. stalinské větrolamy.

Městské aleje – tento druh alejí v dnešní době povážlivě mizí a je vytlačován rostoucími plošnými a prostorovými nároky automobilové dopravy. Nicméně právě městské aleje jsou neodmyslitelnou součástí urbanismu města, zvýrazňují jeho osnovu a hierarchii a jsou nezbytným prvkem podporujícím obytný charakter města. Příkladem tohoto typu výsadby může být stále žijící alej pařížských bulvárů, zejména avenue de Champs Elysées nebo berlínská Unter den Linden. Také u nás byla na počátku 19. století vysázena čtyř až šestiřadá alej na Václavském náměstí do té doby prázdném a na pražské Ferdinandově (dnešní Národní) třídě vyrostla lipová alej, podobně jako v každém českém městě, kde se

jen trochu dbalo na úpravnost a reprezentativní vzhled. Zeleň totiž poskytuje i hlučícímu a pulzujícímu městu jisté uklidnění a vlídnost.⁸

3.4 Historie alejí na našem území

Historický vývoj alejí začíná u pěšin existujících od nepaměti. K významnému rozvoji a zahušťování sítě cest a místních spojnic, zajišťujících komunikaci mezi vesnicemi a panstvími, dochází od třináctého století, tedy v průběhu středověké kolonizace. Tehdy u nás vyrostl velký počet dvorců, dědin i nejstarších měst, která posouvala trvalé osídlení z centra země do doté doby neprůchodných a nevyužívaných oblastí vrchovin a pohraničních hor.⁹

Silnice Karla IV.

Ve 14. století si Karel IV uvědomil, že musí zajistit a vybudovat pořádné a bezpečné cesty, chce-li do své země přivést bohaté kupce s dobrým zbožím. Proto nechal vybudovat zpevněné dostatečně „silné“ (odtud název silnice) cesty o šířce 5 m, aby se mohly vyhnout dva formanské vozy. Kolem těchto silnic byla vysazována vegetace vzdáleně připomínající dnešní aleje. Ale z bezpečnostních důvodů, aby se lapkové neměli kde skrývat, byly na nepřehledných místech na dostřel pistole stromy často odstraňovány. Stromy byly také vysazovány nebo ponechány původní v místě nepevného okolí, třeba se zrádnými bahnisky.¹⁰

Renesanční stromořadí

První zmínka o klasické aleji je zaznamenána již v 16. století v době Rudolfa II. Tehdy byla na císařův popud cesta mezi Pražským hradem skrz ulici Pod Kaštaný a Zámečkem ve Stromovce olemována alejí. Alej se bohužel nedochovala, neboť byla zničena francouzským vojskem v 18. století.¹¹ Renesanční život šlechty, která přesídlila z hradů do pohodlnějších zámků, vedl ke zkrášlení krajiny. Spolu se zakládáním letohrádků vznikají první aleje – z té doby pochází i alej v Telči. Ve druhé půli 17. století ovládl architekturu barokní sloh. Příjezdové cesty s alejemi dodávaly zámkům a panským sídlům velkoleposti, nově budované zámky začaly obklopotvat zahrady. Aleje byly

⁸ HENDRYCH, J. *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy*.

⁹ *Historie alejí* [cit. 10.2.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/historie-aleji>

¹⁰ HRUŠKOVÁ, M., a kol., *Aleje. Krása ohroženého světa*

¹¹ VYSLOUŽIL, M., *Historické aleje - cesty do historických zahrad*. [cit. 12.2.2013]. Dostupné z: http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_zahrady2006/vyslouzil.html

nezbytným prvkem pro tzv. francouzské zahrady, dvě řady stromů byly vysazovány tak, aby procházely v hlavní ose zámeckým parkem a v přísných liniích směřovaly k ozdobnému pavilonu nebo k loveckému zámečku.

Také „církevní krajinářství“ utvářelo krajinu množstvím poutních míst s kostely, kaplemi a křížovými cestami zvýrazněnými liniemi alejí. Stromy v alejích poskytovaly stín přicházejícím poutníkům a zvýrazňovaly dominanci kostela nebo kaple v krajině.

Na „panskou“ krajinnou architekturu navazovalo „lidové krajinářství“ s kapličkami, křížky a božími mukami doprovázenými stromy. Venkovské aleje vedly k mlýnům, kovárnám, bělidlům a valchám. Cesty s alejemi propojily vesnice a stavení s krajinou v jeden celek. Aleje vysazované sedláky byly převážně užitkové z ovocných dřevin.¹² Jedním z důsledků tvorby velkolepých koncepcí je pak fyzický rozkvět naší země prostřednictvím lidového krajinářství, a velice dobrá orientace v krajině, o které se nám dnes může snad jenom zdát, a jakési rozpohybování krajiny samé.¹³

Velkorysý přístup našich předků symbolizuje alej spojující Jičín s Libosadem u Valdštejské lodžie. Tehdejší šlechta nebyla limitována délkou jedné generace, sázelo se pro děti a děti dětí. Nikdy nedokončený barokní komplex byl vytvářen mezi lety 1632 až 1634. Areál zahrady a obory je komponován na podélnou pohledovou osu vycházející od letohrádku s lodžii.¹⁴

Valdštejská lipová alej propojuje centrum Jičína s letohrádkem Valdštejská lodžie. V 17. století ji založil Albrecht z Valdštejna a dodnes se údajně jedná o nejstarší dochovanou barokní alej v Evropě. Jičínská lipová alej je čtyřřadá, měří bezmála 2 km a čítá téměř 1 000 stromů (nejstarší jedinci dosahují věku 120 let). Při slunovratech na jednom konci aleje slunce vychází, na druhém zapadá. Lipová alej patří mezi 5 nejvýznamnějších lokalit výskytu chráněného brouka páchníka hnědého v ČR, díky kterému byla zařazena do soustavy Natura 2000.¹⁵

¹² *Historie alejí* [cit. 10.2.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/historie-aleji>

¹³ BŘEZOVÁ, K., *Vasevec* [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/blogy/aleje-jsou-neoddeliteľnou-soucasti-krajiny>

¹⁴ *Historie alejí* [cit. 10.2.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/historie-aleji>

¹⁵ *Valdštejská lipová alej*, [cit. 15.2.2013]. Dostupné z: <http://itras.cz/valdstejska-lipova-alej/>

Obr.č.1; *Valdštejnská lipová alej*

Foto: Prokeš Pravoslav. Zdroj: <http://itras.cz/valdstejnska-lipova-alej/>

Období Marie Terezie po současnost

Přípis císařovny Marie Terezie z roku 1752 nařizuje vysazovat stromy kolem císařských silnic z důvodů hospodářských, estetických, orientačních a bezpečnostních: „*Podél veškerých silnic říšských, zemských, okresních a obecních musejí býti aleje, anebo kde by nemohly býti, aspoň jednoduchá stromořadí, vyjmajíc části, které vedou osadami s uzavřenými řadami domů neb lesy.*“ Nejvíce alejí vzniklo za vlády Marie Terezie a Josefa II., kdy se začaly vysazovat také ovocné aleje. Měly chránit cestující před slunečním žářem a pochodující vojska před spatřením, a zásobovat je ovocem.¹⁶ Na druhou stranu byla stanovena i povinnost stromy kácet. V Tereziánském patentu z roku 1778 se např. uvádí: „*Jestliže blízko silnice stojící stromy a keře vrhajícím stínem překážejí jejímu vyschnutí, nařizujeme a každému k zachování ukládáme, aby ve vzdálenosti dvou sáhů (3,8 m) od patníků nebo hrany silnice nově se nevsadil žádný strom, veškeré pak nyní v této vzdálenosti stojící stromy, vyjma stromy ovocné, aby byly ihned poraženy a odstraněny.*“¹⁷

¹⁶ *Historie alejí* [cit. 10.2.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/historie-aleji>

¹⁷ ŠVÉDOVÁ, D.: *Strom jako doprovod pozemních komunikací*. [cit. 22.2.2013] Dostupné z: http://www.komunalweb.cz/archiv-novinek/Strom-a-jeho-vliv-na-dopravni-nehody_s317x63321.html

Postupem času se silnice se stromy staly součástí života všech. Podle dokladů z roku 1832 lemovalo cesty v českých zemích 544 014 stromů. V polovině 19. století pokračovala dostavba císařských silnic a bylo započato s vedlejšími nestátními silnicemi. Zákon nařídil podél nich sázet aleje, obzvláště stromy ovocné a moruše. Výsadba ovocných stromů u silnic se rozmáhala, zatímco aleje vysazené v období baroka zestárly a některé byly vykáceny nebo ustoupily úpravám silnic. Šíření ovocných stromořadí pak pokračovalo i ve 20. století, hlavně kvůli využití plodů.¹⁸ Na údržbě cest i stromořadí se musela podílet vrchnost i poddaní.

Obliba alejí se postupně ve větší míře přenáší i do sídel – zejména do městských ulic, kde ve dvacátém století sehraje důležitou roli jako hygienická obrana proti hluku, prachu a zplodinám, jimiž nás již brzy zamoří automobilová doprava. I v první polovině dvacátého století stále pokračuje tvorba alejí, hlavně z důvodu využití ovoce, v druhé polovině postupně dochází ke kolektivizaci, rozorávání polí, rušení cest a tímto vývojem berou postupně za své i aleje.¹⁹ Aleje a stromořadí přes všechny pohromy a necitlivá rozhodnutí formují a zkrášlují českou krajinu i v 21. století. Nejstarší stromy v původních historických alejích mohou mít kolem dvou set padesáti let. Velmi často to bývají lípy a skoro každá z nich by mohla mít u sebe zelenou tabuli se státním znakem označující, že se jedná o strom památný a chráněný. Tyto aleje mohou být chráněny zákonem č. 114/92 Sb., o ochraně přírody – ty nejvýznamnější už byly vyhlášeny za památné, a mají tedy svou zelenou tabuli se znakem, která patří aleji jako celku.²⁰

3.5 Význam stromů v alejích pro kvalitu života

Dřeviny mají zásadní význam pro kvalitu života obyvatel, obzvláště ve městech. Komise pro životní prostředí Akademie věd ČR vydala varování před zhoršením zdraví populace, které může způsobit neuvážené kácení městské zeleně a následné zvýšení znečištění ovzduší.

Zlepšují mikroklima

V létě za slunečného dne bývá teplota ve stínu stromu až o 3 °C nižší než teplota ve stínu neživého předmětu (např. slunečníku). Strom odpařuje vodu a k tomu spotřebovává tepelnou energii. Vzrostlý strom dobře zásobený vodou, odpaří za den až 400 litrů vody.

¹⁸ *Historie alejí* [cit. 10.2.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/historie-aleji>

¹⁹ BŘEZOVÁ, K. *Vasevec* [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/blogy/aleje-jsou-neoddeliteľnou-soucasti-krajiny>

²⁰ HRUŠKOVÁ, M., a kol., *Aleje, Krása ohroženého světa*

Nejenže tím přirozeně doplňuje vzdušnou vlhkost, která je v městském prostředí až o třetinu nižší než ve volné krajině, ale také vyrovnává teplotní výkyvy. Vegetace také zachycuje srážkovou vodu, která jinak bez užitku odtéká kanalizací, a předchází tím vzniku povodní.

Zachycují prach a škodliviny

Stromy filtrují škodlivé látky emitované do ovzduší především automobilovou dopravou. Vedle CO₂, oxidů dusíku a přízemního ozónu stromy pohlcují také jemný polétavý prach, který na sebe váže toxické látky a může být zdrojem vážných onemocnění. Výzkum prováděný ve Velké Británii prokázal, že vysazováním stromů v urbanizovaných oblastech lze snížit znečištění ovzduší polétavým prachem až o čtvrtinu.

Zmírňují vítr

Souvislý pás stromů může zpomalit rychlost větru až o 90 %. Stromy tak redukuje víření prachu vlivem silných poryvů větru. Jestliže stromy rostou na zatravněné ploše, pak je možné dosáhnout maximálního efektu a prach usazený na trávníku se už znovu nevíří.

Slouží jako biotop

Stromy poskytují úkryty pro řadu živočichů a rostlin, včetně ohrožených a zákonem zvláště chráněných druhů. Staré a dožívající dřeviny jsou bohatým ekosystémem pestré palety různých druhů organismů. Ve městech jsou stromy a křoviny často jediným útočištěm hmyzu a ptáků.

Zhodnocují bydlení

V praxi se prokazuje, že zeleň na veřejných prostranstvích zvyšuje atraktivitu měst a obcí a také hodnotu nemovitostí. Ceny bytů s výhledem do zeleně se mohou zvýšit až o desítky procent, než je obvyklá cena v příslušné lokalitě. Roste obliba bydlení ve čtvrtích v blízkosti městských parků a stromořadí.²¹

3.6 Budoucnost alejí

3.6.1 Aleje jako kulturní a historická hodnota

Hospodářská krajina minulých staletí byla prostředím spravovaným a komponovaným s estetickými záměry, v harmonii člověka s přírodou. Staré parky a obory byly proměňovány, v krajině se staly základem scénérie se solitérními stromy, alejemi cest a opláštěním porostů užitnými i esteticky zajímavými dřevinami (habry, lísky,

²¹ *Dřeviny mimo les - informační list pro státní správu*. Dostupné z: <http://arnika.org/dreviny-mimo-les-informacni-list-pro-statni-spravu-jen-ke-stazeni>

medonosné lípy, břeky, kaštany, medonosné akáty). Dnes jsou součástí kulturního dědictví, svědky transformace krajiny a osobitým odkazem.²²

3.6.2 K čemu jsou nám aleje dobré?

Kde se vzaly, nejsou už jen pouhým svědkem událostí minulých, mají v naší nové době své místo? Z hrází rybníků zmizely, neb vodní zákon zakazuje vzrostlou zeleň na hrázích vysazovat – stromy prý hráze rozrušují svými kořeny. Aleje byly prohlášeny za nebezpečné pro řidiče a nazvány překážkami silničního provozu. Další často extrémní pohled je pak často přísně ochrannářský – je třeba zachovávat staré aleje – ať to stojí, co to stojí. Objevují se však i snahy o jakési znovuzrození alejí – ať již podél cyklostezek či starých úvozových cest, kde se často vysazují staré ovocné odrůdy typické pro daný kraj – a to je činnost bezesporu bohubilá.²³

Význam alejí pro vzhled naší krajiny si často ani neuvědomujeme a bereme je jako samozřejmost. Dokážeme si však představit, jak razantně se krajina změní, vykácíme-li celou alej?²⁴

Obr.č.2 Krajina s alejí

Obr.č.3 Krajina bez aleje

²² *Aleje v krajině*. [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.hendrychjan.estranky.cz/clanky/aleje-starych-cest/>

²³ BŘEZOVÁ, K., *Aleje jsou neoddělitelnou součástí krajiny*, [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/blogy/aleje-jsou-neoddělitelnou-soucasti-krajiny>

²⁴ *Aleje – dědictví naší krajiny*. [cit. 21.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/aleje>

3.7 Právní možnosti ochrany alejí

3.7.1 Zákon o ochraně přírody

Kácení dřevin rostoucích mimo les upravuje zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „zákon o ochraně přírody a krajiny“), a jeho prováděcí vyhláška č. 395/1992 Sb.: „*Dřevina rostoucí mimo les (dále jen "dřevina") je strom či keř rostoucí jednotlivě i ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond*“. Dřeviny jsou chráněny podle tohoto zákona před poškozováním a ničením, pokud se na ně nevztahuje ochrana přísnější. Péče o dřeviny, zejména jejich ošetřování a udržování je povinností vlastníků.²⁵

Alej může být také chráněna jako významný krajinný prvek, skupina památných stromů nebo jako prvek tvořící krajinný ráz.

3.7.2 Významný krajinný prvek

Silniční stromořadí je možno vyhlásit na základě zákona o ochraně přírody a krajiny jako významný krajinný prvek formou registrace na pověřených obecních úřadech.

Kácení těchto alejí je pak zásahem do významného krajinného prvku (VKP). Při podstatných zásazích do VKP, ať už registrovaného (§ 6 zákona o ochraně přírody a krajiny – např. dřeviny, které jsou součástí remízů, mezí, mokřadů či historických zahrad a parků), nebo definovaného přímo zákonem (§ 3 odst. 1 písm. b) zákona) je zapotřebí před kácením opatřit závazné stanovisko orgánu ochrany přírody k tomuto zásahu. Příkladem zásahu do VKP ze zákona může být kácení stromů tvořících alej na břehu řeky. Břehový porost je součástí vodního toku, tedy VKP ze zákona. Dřeviny mimo les mohou být chráněny v rámci VKP ze zákona ještě jako součásti rašelinišť, hrází rybníků, břehů jezer nebo údolních niv.

Závazné stanovisko k zásahu do VKP podle § 4 odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny vydává pro registrované VKP pověřený obecní úřad (obce II. stupně), pro VKP ze zákona obecní úřad obce s rozšířenou působností (obce III. stupně). Pokud obecní úřad (obce I. stupně) jako orgán povolující kácení neobdržel spolu s žádostí o kácení závazné stanovisko se zásahem do VKP, může řízení přerušit do doby vyřešení předběžné otázky.²⁶

²⁵ HENDRYCH, J., *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy*.

²⁶ Ochrana alejí institutem významného krajinného prvku, [cit. 18.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/ochrana-aleji-institutem-vyznamneho-krajinného-prvku>

3.7.3 Skupina památných stromů

Mimořádně významné stromy, jejich skupiny a stromořadí lze rozhodnutím orgánu ochrany přírody vyhlásit za památné. Památné stromy je zakázáno poškozovat, ničit a rušit v přirozeném vývoji. Jejich ošetřování se smí provádět jen se souhlasem orgánu, který ochranu stromů vyhlásil.

Každý památný strom má ochranné pásmo ve tvaru kruhu o poloměru desetinasobku průměru kmene měřeného ve výši 130 cm nad zemí. Příslušný úřad může při vyhlášení památného stromu stanovit ochranné pásmo i větší. V tomto pásmu není dovolena žádná pro památný strom škodlivá činnost – například výstavba, terénní úpravy, odvodňování, chemizace a podobně.²⁷

3.7.4 Krajinný ráz

Dle § 12 zákona o ochraně přírody a krajiny „*se chrání krajinný ráz, kterým je přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti; tento charakter je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu*“.

Dále je konstatováno, „*že zásahy do krajinného rázu, zejména umístování a povolování staveb, mohou být prováděny pouze s ohledem na zachování významných krajinných prvků, zvláště chráněných území, kulturních dominant krajiny, harmonické měřítko a vztahy v krajině*“. Krajinný ráz se nově neposuzuje v zastavěném území a v zastavitelných plochách, pro které je již územním nebo regulačním plánem stanoveno plošné a prostorové uspořádání a podmínky ochrany jsou takto dohodnuté s orgánem ochrany přírody.

„*K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami, který není zvláště chráněn podle části třetí tohoto zákona, může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území, které by znamenalo zničení, poškození nebo rušení stavu tohoto území.*“ viz § 12 odst. 3 zákona o ochraně přírody a krajiny. Přírodní parky zřizují krajské úřady vyhláškou, ve které omezují činnosti, jež by mohly vést k rušení, poškození nebo k zničení dochovaného stavu území, cenného pro svůj krajinný ráz a soustředěné estetické a přírodní hodnoty.²⁸

²⁷ Památné stromy, [cit. 18.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/pamatne-stromy>

²⁸ ESTERKA, J. a kol., *Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně*

3.7.5 Státní památková péče

Významná alej či stromořadí může být i předmětem zájmu a ochrany státní památkové péče. Podle § 6 zákona o státní památkové péči č. 20/1987 Sb. ve znění pozdějších předpisů může Ministerstvo kultury prohlásit území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo části krajinného celku, která vykazují významné kulturní hodnoty, za památkové zóny a určit podmínky jejich ochrany. Předmětem ochrany je historický charakter, prostorové uspořádání, krajinné dominanty a měřítko jednotlivých objektů, sídelních útvarů a krajiny.²⁹

Aleje, které patří k zámku nebo k církevní památce, jsou chráněny spolu s ní. A záleží na tom, kdo má památku na starosti, jak si péči o ni představuje, a zda a kolik na to má prostředků – v případě alejí a zahrad také to, jaký má ke stromům vztah.³⁰

3.8 Vliv zemědělství na silniční zeleň

Aleje a stromořadí bývají často výrazným prvkem krajiny zemědělsky obhospodařované a to s sebou přináší problémy s jejich péčí a údržbou. Může nastat situace, kdy správci komunikací vegetaci kolem silnic udržují, ošetřují a dokonce obnovují, na druhé straně někteří zemědělci poškozují stromy svým necitlivým přístupem při hospodaření na zemědělské půdě. Ve snaze dosáhnout co největšího ekonomického zisku se často rozorávají příkopy cest nebo se orba provádí až k těsné blízkosti stromů. Tím je narušen růst a bývá často znemožněna i pozdější výsadba stromořadí.

K takovému přístupu zemědělců přispívá stávající dotační politika Evropské unie. Hlavním kritériem pro přidělování dotací se stala rozloha zemědělsky využívaného pozemku, která je každoročně monitorována ze satelitního snímkování. Někteří zemědělci se pak snaží co největší plochu zornit a při tom poškozují kořeny stromů, někdy dokonce provádějí necitlivý ořez korun stromů nad zemědělskou půdou. K tomuto jevu jistě přispívá z části neinformovanost zemědělců o významu stromů v alejích pro kvalitu života. Je třeba, aby zemědělci začali přistupovat k silniční vegetaci pozitivně, protože její význam (nejen pro zemědělskou krajinu) v dlouhodobém horizontu převažuje nad krátkodobým ekonomickým ziskem z půdy. Aleje navíc poskytují ochranu zemědělské půdy a plodin na ní pěstovaných, zabraňují půdní erozi, zvyšují porozitu a stabilitu půdy. Neméně důležitá

²⁹ HENDRYCH, J., *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy*.

³⁰ HRUŠKOVÁ, M., a kol., *Aleje. Krása ohroženého světa*

je i jejich funkce zachycování škodlivin z dopravy, čímž jsou chráněny také zemědělské produkty.³¹

3.8.1 Navrhované změny

Dotační politika Evropské unie

Získat dotace na plochu vnitřních krajinných prvků je možné od roku 2009, kdy došlo novelou zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství k zavedení evidence krajinných prvků. Na základě nařízení vlády č. 335/2009 Sb., o stanovení druhů krajinných prvků se mezi druhy krajinných prvků řadí meze, terasy, travnaté údolnice, skupiny dřevin, stromořadí a solitérní dřeviny. Podle § 3aa odst. 4 zákona č. 252/1997 Sb. „*Základní jednotkou evidence krajinných prvků je krajinný prvek, který představuje souvislou plochu, popřípadě jiný útvar, i zemědělsky neobhospodařované půdy, která plní mimoprodukční funkci zemědělství a která se nachází uvnitř půdního bloku, popřípadě dílu půdního bloku, nebo s ním nejméně na části hranice sousedí.*“ Aleje a stromořadí, které sousedí se zemědělskou půdou, jsou tedy krajinným prvkem.

Zemědělci mohou na aleje a stromořadí sousedící se zemědělskou půdou získat dotace, jako na zemědělskou půdu. V současné době je v ČR zaevidováno více než 42 tisíc krajinných prvků uvnitř půdních bloků, které dohromady zaujímají výměru přes dva tisíce hektarů.:

Zdroj dat: <http://arnika.org/aleje-v-zemedelstvi>

Krajinný prvek	počet	výměra (ha)
mez	7415	1 002,638
terasa	249	31,4203
travnatá údolnice	50	23,6765
skupina dřevin	21787	1 040,889
stromořadí	406	33,0197
solitérní dřevina	10910	37,3884

Pokud se krajinný prvek nachází uvnitř půdního bloku či dílu půdního bloku – bez styku s jeho hranicemi, je to vnitřní krajinný prvek (KP) a bude možné na jeho plochu žádat o dotace. Pokud se KP dotýká hranice půdního bloku, či je s tou hranicí spojen, jde o krajinný prvek vnější, na který dotace žádána být nemůže. Dotace na založení nového KP

³¹ Aleje a zemědělství, [cit. 21.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/aleje-v-zemedelstvi>

lze čerpat pouze ze zdrojů, které toto umožňují – tj. pokud bude krajinný prvek zřízen v rámci komplexních pozemkových úprav, nebo Operačního programu Životní prostředí nebo Programu péče o krajinu MŽP.

Informovanost zemědělců

K úspěšné ochraně krajinných prvků bude nutná informační kampaň Ministerstva zemědělství, která bude informovat zemědělce o změně dotační politiky i o důležitosti a funkcích silniční vegetace. Pokud samotní zemědělci pochopí význam krajinných prvků pro budoucí generace, změní se i jejich přístup k hospodaření na zemědělské půdě a aleje nám budou zachovány.³²

3.9 Správa silničních stromořadí

Zvláštní skupinou jsou aleje ve městech. Na pohlednicích měst z přelomu 19. a 20. století je vidět, jak aleje doplňovaly hlavní ulice, obklopovaly náměstí, zdůrazňovaly urbanistické osy měst. Stromořadí v Paříži na Champs Elysées, berlínská Unter den Linden nebo řady lip na pražském Václavském náměstí se staly proslulými jako charakteristická součást těchto měst.³³

Aleje mnohem lépe než dopravní značky označují zatáčky, křižovatky či vjezdy k aglomeracím. Zvyšují možnost předvídat, kterým směrem silnice povede dále v krajině, a to nejen za běžných podmínek, ale také v mlze, při sněžení či v noci. Vnímání rychlosti je také ovlivněno pozicí stromů podél silnic. Uměle je možné toto vnímání ovlivnit snížením vzdálenosti mezi jednotlivými stromy, což má také vliv na postupné snížení rychlosti řidičů.

Silniční aleje jsou kapitolou specifickou, u níž by měl být kladen zvláštní důraz na systém zajištění údržby, ochrany a obnovy.³⁴

³² Aleje a zemědělství, [cit. 21.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/aleje-v-zemedelstvi>

³³ HRUŠKOVÁ, M., a kol., *Aleje. Krása ohroženého světa*

³⁴ BŘEZOVÁ, K., *Aleje jsou neoddelitelnou součástí krajiny*, [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/blogy/aleje-jsou-neoddelitelnou-soucasti-krajiny>

Obr.č.4 Václavské náměstí

A. Beer: Václavské náměstí kolem roku 1890, (c) Muzeum hl.m.Prahy, 2010. Dostupné z: <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/katerina-beckova-.php?itemid=11547>

3.9.1 Kategorie pozemních komunikací

- a) **dálnice** - je pozemní komunikace určená pro rychlou dálkovou a mezistátní dopravu silničními motorovými vozidly, která je budována pomocí bezúrovňových křížení, s oddělenými místy napojení pro vjezd a výjezd a která má směrově oddělené jízdny pásy. Dálnice je přístupná pouze silničním motorovým vozidlům, jejichž nejvyšší povolená rychlost není nižší, než stanoví zvláštní předpis.
- b) **silnice** - je veřejně přístupná pozemní komunikace určená k užití silničními a jinými vozidly a chodci. Silnice tvoří silniční síť. Silnice se podle svého určení a dopravního významu rozdělují do těchto tříd:
- **silnice I. třídy** - je určena zejména pro dálkovou a mezinárodní dopravu. Silnice I. třídy vystavěná jako rychlostní silnice je určena pro rychlou dopravu a je přístupná pouze silničním motorovým vozidlům, jejichž nejvyšší povolená rychlost není nižší, než stanoví zvláštní předpis. Rychlostní silnice má obdobné stavebně technické vybavení jako dálnice,
 - **silnice II. třídy** – je určena pro dopravu mezi okresy,
 - **silnice III. třídy** – je určena k vzájemnému spojení obcí nebo jejich napojení na ostatní pozemní komunikace.

- c) **místní komunikace** - je veřejně přístupná pozemní komunikace, která slouží převážně místní dopravě na území obce. Místní komunikace se dále rozdělují podle dopravního významu, určení a stavebně technického vybavení do čtyř tříd:
- **místní komunikace I. třídy** - zejména rychlostní místní komunikace, podle prováděcí vyhlášky též dopravně nejvýznamnější sběrné komunikace ve městech,
 - **místní komunikace II. třídy** - dopravně významná sběrná komunikace s omezením přímého připojení sousedních nemovitostí, která spojuje části měst navzájem nebo napojuje město nebo jeho část na pozemní komunikaci vyšší třídy nebo kategorie,
 - **místní komunikace III. třídy** - obslužná komunikace ve městě nebo jiné obci běžně přístupná provozu motorových vozidel a umožňující přímou dopravní obsluhu jednotlivých objektů,
 - **místní komunikace IV. třídy** - komunikace nepřístupná provozu silničních motorových vozidel nebo na které je umožněn smíšený provoz, například samostatné chodníky, stezky pro pěší, cyklistické stezky, cesty v chatových oblastech, podchody, lávky, schody, pěšiny, zklidněné komunikace, obytné a pěší zóny apod.
- d) **účelová komunikace** - je pozemní komunikace, která slouží ke spojení jednotlivých nemovitostí pro potřeby vlastníků těchto nemovitostí nebo ke spojení těchto nemovitostí s ostatními pozemními komunikacemi nebo k obhospodařování zemědělských a lesních pozemků.

Veškerá silniční vegetace včetně stromů, keřů i trávníků je příslušenstvím komunikací.³⁵

3.9.2 Vlastnické vztahy a silniční vegetace

Vlastník pozemku, který sousedí se silnicí a z něhož vyrůstá silniční vegetace, je podle občanského zákoníku povinen provádět pravidelnou údržbu vegetace, ořezávání větví a kácení starých a poškozených stromů tak, aby nedocházelo ke škodám na životě, zdraví a majetku osob. V případě porušení této zákonné povinnosti je vlastník odpovědný za případnou škodu, protože strom je součástí jeho pozemku.

³⁵ ESTERKA, J. a kol., *Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně*

Vlastníka komunikace určuje zákon o pozemních komunikacích³⁶. Vlastníkem dálnic, rychlostních silnic a silnic I. třídy je stát a tyto komunikace spravuje ŘSD. Vlastníkem silnic II. a III. třídy je kraj, na jehož území se silnice nacházejí. Vlastníkem místních komunikací je obec, na jejímž území se místní komunikace nacházejí. Vlastníkem účelových komunikací je právnická nebo fyzická osoba.

3.9.3 Kompetence správních orgánů

Obecní úřady

- povolují kácení dřevin,
- ukládají náhradní výsadbu a vedou přehled pozemků vhodných k náhradní výsadbě.

Pověřené obecní úřady

- registrují dřeviny jako významné krajinné prvky.
- vyhláší památné stromy a jejich ochranná pásma, zajišťují, popř. ruší jejich ochranu.

Obecní úřady s rozšířenou působností

- jsou oprávněny stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat (§ 66 zákona č. 114/1992 Sb.),
- přijímají oznámení o kácení dřevin a rozhodují o pozastavení, omezení nebo zákazu kácení dřevin v případech, kdy není povolení ke kácení dřevin potřeba,
- ukládají pokuty.

Krajské úřady

- jsou oprávněny stanovit fyzickým a právnickým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat (§ 66 zákona č. 114/1992 Sb.),
- rozhodují o odvolání proti rozhodnutím obecních úřadů.

³⁶ ESTERKA, J. a kol., *Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně*

Česká inspekce životního prostředí

- dozírá, jak jsou orgány veřejné správy vyjma ústředních orgánů, právníckými a fyzickými osobami dodržována ustanovení právních předpisů a rozhodnutí týkající se ochrany přírody a krajiny,
- zjišťuje a eviduje případy ohrožení a poškození přírody a krajiny, jejich příčiny a osoby odpovědné za jejich vznik nebo trvání,
- je oprávněna stanovit fyzickým a právníckým osobám podmínky pro výkon činnosti, která by mohla způsobit nedovolenou změnu částí přírody, popřípadě takovou činnost zakázat (§ 66 zákona č. 114/1992 Sb.),
- je oprávněna rozhodovat o možnosti a podmínkách uvedení do původního stavu a ukládat povinnost provést přiměřená náhradní opatření,
- je oprávněna v případech hrozící škody nařídít omezení, případně zastavení škodlivé činnosti až do doby odstranění jejich nedostatků a příčin ,
- ukládá právníckým a fyzickým osobám pokuty za porušení povinností při ochraně přírody a krajiny.³⁷

Policie ČR a obecní policie

- jsou oprávněny zasahovat v případě narušení veřejného pořádku (např. poškozování či kácení dřevin bez povolení) a odhalují přestupky fyzických osob;
- Policie ČR je oprávněna zadržet fyzickou osobu, u níž je důvodná obava, že bude pokračovat v páchání přestupku či trestného činu, při němž byla přistižena, a dále přijímá a prošetřuje trestní oznámení (např. v případě závažného poškození životního prostředí na větším území).

Situace je odlišná na území národních parků a chráněných krajinných oblastí a jejich ochranných pásem, kde kompetence svěřené krajským úřadům, obecním úřadům obcí s rozšířenou působností a pověřeným obecním úřadům včetně povolení kácení dřevin na území národního parku vykonávají v zásadě jejich správy.

³⁷ ESTERKA, J. a kol., *Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně*

3.9.4 Nehodovost v alejích

Stromy u silnic sice nejsou bezprostřední hrozbou (neexistují stromy skákající před automobily, jak se v médiích často vtipně připomíná), v případě sjetí vozidla z vozovky však znamenají několikanásobné zvýšení následků nehod.

Opatření ke zmírnění nehodovosti a následků nehod v alejích je celá řada, tj. problém bezpečnosti v alejích ani zdaleka nelze redukovat na konfrontační otázku „kácet či nekácet“, jak se často děje. Je proto nesmyslné hledat antagonismus mezi požadavkem ochrany zeleně a ochrany života a zdraví a automaticky předpokládat, že požadavek na vyšší silniční bezpečnost automaticky znamená likvidaci silniční zeleně. Tak tomu není. Na kácení je proto nutno nahlížet nikoli jako na jediný a hlavní prostředek, ale pouze jeden z prostředků, jehož případná volba musí vyplynout z pečlivé analýzy a výběru.

Opatření ke zmírnění nehodovosti a následků nehod se stromy:

- **Stavební opatření**

Jestliže k nárazům na stromy dochází převážně za mokra, je to zpravidla signál k přezkoumání drsnosti povrchu vozovky a jejímu případnému zlepšení (některou z dostupných metod, např. otryskání či pokládka mikrokoberce). Tam, kde dochází k nehodám v zatáčce, jejíž poloměr je menší než odpovídá ostatním zatáčkám na trase a je to pro řidiče neočekávané a překvapující, může pomoci zlepšení poloměru zatáčky v zájmu harmonizace trasy.

- **Provozní opatření**

Jestliže má nehodovost dle provedené analýzy souvislost s náledím, padajícím listím či znečištěním vozovky (např. vlivem zemědělských vozidel vyjíždějících z pole), je žádoucí to zohlednit při plánování údržby.

- **Instalace silničních záchytných systémů**

Následky nehod mohou velmi výrazně snížit svodidla (která odvrátí přímý střet vozidla se stromem). Pro jejich účinnost je ovšem žádoucí dostatečný boční odstup od vozovky tak, aby narážející vozidlo se neodrazilo zpět do jízdní dráhy.

- **Dopravní značení**

V zatáčkách může být velmi účelné zdůraznění jejich směrového vedení řidičům pomocí série vodících tabulí, nebezpečí sjetí z vozovky se tak může velmi zmírnit. Okraj vozovky

je žádoucí učinit výrazným kvalitní vodící čarou. Tato má být provedena technologií zajišťující kvalitní viditelnost i za mokra a v noci.

- **Omezení dovolené rychlosti**

Nejběžnějším opatřením, které může účinně snížit počty i následky nehod, je omezení dovolené rychlosti (v delších rizikových úsecích běžně na 70 km/h, na kratších úsecích se specifickými riziky, např. v zatáčkách, na hodnoty ještě nižší, např. 50 km/h).

- **Odstranění stromů**

Tam, kde prokazatelně není možno dosáhnout úspěšného snížení nehodovosti některým z výše uvedených opatření či jejich vhodnou kombinací, je žádoucí strom či stromy, které jsou zdrojem zranění, odstranit. K tomuto opatření je vhodné přistoupit jen v nezbytných případech, kdy cíle není možno dosáhnout jiným způsobem.

Kromě výše popsaných rizik není sporu o tom, že mnoho alejí je přestárých a ohrožujících provoz hrozícím pádem prasklých větví. O aleje je proto nutno pečovat komplexně bez ohledu na výše prezentovanou potřebu analýzy nehodovosti a výběr kritických úseků k provedení bezpečnostních opatření, protože podstata rizika je zde jiná (nikoli chyba řidiče, nýbrž stav samotné zeleně). Je bohužel faktem, že personální situace správců komunikací není dobrá, lidí na údržbu je nedostatek a zejména chybí specialisté právě na péči o zeleň (která se mnohdy děje nekonceptně a amatérsky). Lze vyjádřit oprávněnou obavu, že podceňováním tohoto problému si zakládáme na vážné problémy v blízké budoucnosti, vyplývající ze zhoršování stavu silniční zeleně jako takové.³⁸

3.10 Pravidla kácení v alejích

V roce 2009 sdružení Arnika iniciovala průzkum vývoje vykácených a vysazených stromů kolem silnic, kterého se zúčastnili všichni správci silnic v České republice. Jejich úkolem bylo odpovědět na dotazy, kolik stromů bylo pokáceno a kolik jich bylo vysazeno v letech 2003 až 2008. Výsledky průzkumu nebyly pro zachování alejí v ČR nijak příznivé. Nejdůležitější poznatky výzkumu:

- Za posledních 5 let bylo v České republice pokáceno více než 25 tisíc stromů. Z průzkumu vyplynulo, že nová výsadba stromů nestačila doplňovat chybějící

³⁸ SKLÁDANÝ, P. - Nehodovost v alejích – jaká opatření mohou pomoci? [online] 28.2.2011. [cit.3.3.2013] Dostupné z: <http://www.czrsso.cz/clanky/nehodovost-v-alejich-jaka-opatreni-mohou-pomoci/>

stromy, které v té době byly plošně káceny ve velkém množství. Kdyby se nezabránilo tomuto trendu, 500 let staré aleje by mohly nenávratně z české krajiny zmizet.

- Mezi lety 2003 a 2008 se vykácelo 53 744 stromů v alejích podél silnic II. a III. třídy. Náhradní výsadba zahrnovala pouze 28 621 stromů. Průzkumu se nezúčastnily kraje Královéhradecký, Středočeský a Vysočina, neboť zdejší silniční správy odmítly poskytnout potřebná data. Do přehledu není zahrnuto kácení podél silnic I. třídy, které jsou ve správě Ředitelství silnic a dálnic ČR. Konečná čísla by tak mohla být ještě horší.
- V letech 2007 až 2009 se stromy většinou kácely z důvodu bezpečnosti silničního provozu.

Výsledky výzkumu také ukázaly, že chybí souhrnné přehledy. Z výzkumu také vyplynulo, že na úrovni státní správy neexistuje žádná přehledná statistika o kácení stromů v alejích. Pokud chceme zjistit relevantnější data o kácení, nezbyvá než se dotazovat u jednotlivých správců komunikací. Bohužel mnozí správci nechtějí údaje o kácení stromů poskytovat a výzkum tak zůstává neúplný.³⁹

3.10.1 Ochrana dřevin rostoucích mimo les a péče o ně

Dřevina rostoucí mimo les je podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění strom či keř rostoucí jednotlivě i ve skupinách ve volné krajině i v sídelních útvarech na pozemcích mimo lesní půdní fond.

Dřeviny jsou chráněny před poškozováním a ničením, pokud se na ně nevztahuje ochrana přísnější (např. památné stromy, zvláště chráněné druhy rostlin) nebo ochrana podle zvláštních předpisů (např. zákona o rostlinolékařské péči, zákon o hnojivech, zákon o ochraně práv k odrůdám apod.)

Ošetřování a údržba dřevin je povinností vlastníků (**dřevina patří vlastníkovu pozemku, na kterém roste, bez ohledu na to, kdo ji sázel**). Pouze při nákaze dřevin epidemickými či jinými vážnými chorobami, může orgán ochrany přírody uložit vlastníkům provedení nezbytných zásahů, včetně pokácení dřevin.

³⁹ ESTERKA, J. a kol., *Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně*

Poškození dřevin je přestupkem či správním deliktem, za které lze fyzické osobě uložit pokutu až do výše 20.000,- Kč (za skupinu dřevin až 100.000,- Kč), fyzické osobě podnikající či právnické osobě pokutu do výše 2.000.000,- Kč.⁴⁰

Ke kácení dřevin, tedy i alejí a stromořadí je nutné povolení orgánu ochrany přírody, není-li dále stanoveno jinak. Povolení lze vydat ze závažných důvodů po vyhodnocení funkčního a estetického významu dřevin. Povolení není třeba ke kácení dřevin z důvodů pěstebních, to je za účelem obnovy porostů nebo při provádění výchovné probírky porostů, a z důvodů zdravotních nebo při výkonu oprávnění podle zvláštních předpisů. Kácení z těchto důvodů musí být oznámeno písemně nejméně 15 dnů předem orgánu ochrany přírody, který je může pozastavit, omezit nebo zakázat, pokud odporuje požadavkům na ochranu dřevin nebo rozsahu zvláštního oprávnění.

Kácení stromu v havarijním stavu je možné provést ihned, a tento zásah oznámit orgánu ochrany přírody až zpětně do 15 dnů. Stromem v havarijním stavu se rozumí strom bezprostředně ohrožující lidské životy nebo zdraví, případně představující riziko značných škod na majetku. Jsou to hlavně případy konstrukčně narušených stromů, které nastávají zejména po vichřici a přírodních kalamitách a hrozí riziko z prodlení.⁴¹

3.10.2 Nebezpečí razantního ořezu dřevin

- ořezem (a zvláště tak razantním, při kterém je prakticky odříznuta celá koruna) se stromům značně snižuje listová plocha, kterou potřebují, aby si vytvořily dostatečné množství živin. Strom sice po ořezu poměrně rychle „omladí“, vyrazí spoustu mladých výhonů s listy, které jsou mnohdy větší než listy, které na stromě rostly doposud,
- strom nevyživí všechny části svého těla a dochází k odumírání kořenů – i těch, které kotví dřevinu v zemi, je náchylnější ke vzniku dutin, hniloby a napadení houbovými chorobami.⁴²

⁴⁰ Péče o dřeviny rostoucí mimo les [cit. 3.3.2013]. Dostupné z: <http://www.krnep.cz/pece-o-dreviny-rostouci-mimo-les/>

⁴¹ Pravidla kácení v alejích. [cit. 3.3.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/kaceni-v-alejich>

⁴² Péče o dřeviny rostoucí mimo les [cit. 3.3.2013]. Dostupné z: <http://www.krnep.cz/pece-o-dreviny-rostouci-mimo-les/>

Obr. č. 5 Příklady nesprávně ošetřených stromů

Zdroj: <http://www.knap.cz/>

Obr. č. 6 Příklady správně ošetřených stromů

Zdroj: <http://www.knap.cz/>

Kácení by mělo v každém případě probíhat v době vegetačního klidu (nehrozí-li bezprostřední ohrožení) a v době, kdy na stromech nejsou obsazena ptačí hnízda.

3.10.3 Řez dospělých stromů

Řez patří mezi nejběžnější zásah při péči o stromy. Zejména stromy ve městech vyžadují vyšší úroveň péče a to zejména pro zajištění provozní bezpečnosti.

Při péči o dospělé stromy se používá několik základních typů řezu, jejichž pomocí udržujeme dospělé stromy v dobrém zdravotním stavu a splňující estetické a bezpečnostní požadavky v dané lokalitě.

- **Bezpečnostní řez** – jedná se o odstranění suchých, prasklých, zlomených či jinak poškozených větví, které přímo ohrožují provozní bezpečnost v blízkosti stromu. Tento řez se může provádět v průběhu celého roku, neboť řeší aktuální riziko a odstraňuje na první pohled patrné nedostatky.

- **Zdravotní řez** – při tomto řezu dochází k odstranění suchých, odumírajících, nemocných a křížících se větví. Cílem je zabezpečit co nejdelší funkčnost stromu a udržet jeho vitalitu.
- **Redukční řezy** – jedná se o speciální řezy, jejichž výsledkem je redukce koruny nebo zvýšení stability. Redukce koruny nesmí být příliš radikální a řez by měl být rozložen do několika let. Do této kategorie patří také prosvětlovací řez, který pomáhá zlepšit vitalitu stromů s přehoustlou korunou.

3.11 Jak obnovovat aleje

Pro obnovu alejí jsou používány vzrostlejší sazenice, aby byly konkurenceschopné v okolním prostředí a zároveň byl zajištěn okamžitý efekt nově vzniklé aleje. Všechny stromy jsou upevněny ke kůlu pevným provazem z kokosových vláken, který se po čase sám rozpadne a stromek nezaškrtí, a ochráněny proti poškození zvěří plastovou ochranou. Důležitou součástí výsadby je také výchovný řez v koruně stromu, který ovlivní její budoucí podobu.

U ovocných stromů jsou vysazovány pouze vysokokmeny, které mají oproti dnes v sadovnictví používaným polokmenům a zákrskům nejen delší životnost, ale díky výšce nasazení také snadněji odolají poškození zvěří a mají dostatečnou podchodnou a podjezdnou výšku. Co se týká odrůdy, nejvhodnější pro výsadby do krajiny jsou tzv. krajové odrůdy ovocných dřevin. Co je to vlastně krajová odrůda a jak se pozná? Místní (krajová, lokální) odrůda je taková odrůda ovoce, která vznikla a byla rozšířena jen na velmi omezeném území. Obecně se předpokládá, že byla dokonale přizpůsobena místním poměrům. Odolávala dobře místním klimatickým podmínkám, nepodléhala tolik chorobám, byla nenáročná na hnojení a jiná pěstitelská opatření, byť za cenu drobných kazů na vzhledu plodů. Zpravidla se jedná o strom, který se o sebe postará sám a ještě přinese ovoce vynikající chuti. Zlatou érou mnoha místních odrůd bylo období 16.–18. století, kdy na farních a školních zahradách, v zámeckých sadech osvícenské šlechty i ve větších hospodářstvích desítky a stovky nadšenců zkoumaly vlastnosti nahodilých semenáčů. Výsledky psali do kalendářů a notýsků. Nejlepší stromy pak roubovali sousedům. Bylo to období všelidového šlechtění, kdy vznikly po celé Evropě tisíce místních odrůd.

U listnáčů jsou používány sazenice o minimální výšce 2 m, opatřené většinou balem. Ten umožní stromkům bezproblémové ujmoutí a v prvních letech rychlejší

a bezproblémovější růst. Samozřejmě i zde platí, že nejlepší materiál pro výsadby je geneticky původní. Takový se ve školkách bohužel jen velmi těžko sežene. I zde, podobně jako u ovocných stromů, nás čeká ještě dlouhá cesta, než bude i v České republice možné, jako např. na Novém Zélandu, přijít do školky s označením NATURE PLANTS a mít jistotu, že nakoupený sadební materiál má zaručený genetický původ.⁴³

3.11.1 Druhovú skladba alejí

Z éry budování císařských silnic platilo, že stromořadí u cest má řadu funkcí: orientovat se při horší viditelnosti, vrhat stín na poutníky i povozy. V zimě stín zapotřebí nebyl, opadavé listnáče dobře vytyčovaly směr a poryv větru také přibrzdily. Není tedy divu, že většina alejí byla z listnatých dřevin. Porosty jehličnanů, zejména smrků patřily spíš do hor, bory na hrany svahů říčních údolí – nebo na písky.

Domácí dřeviny

Z dendrologické skladby převažovaly aleje listnatých opadavých dřevin. Na prvním místě to byly aleje lipové. Jak také ne, je-li lípa považována za náš národní strom. Nejčastěji byly vysazovány lípy srdčité (*Tilia cordata*), méně často lípy velkokvěté (*Tilia platyphyllos*).

V kopcovitém terénu přišly ke slovu aleje javorové, zejména klenové (*Acer pseudoplatanus*). Podhorské i horské silničky lemovaly jeřáby ptačí (*Sorbus aucuparia*), jasany ztepilé (*Fraxinus excelsior*) a v polohách ještě vyšších břízy bělokoré (*Betula pendula*).

Na počátku 20. století byly často vysazovány vlašské topoly (*Populus nigra* cv. *Italica*). Aleje z vlašských pyramidálních topolů lemovaly nejen cesty, ale na mnoha úsecích i Labe na Kolínsku a Nymbursku; byly vysazovány nejen při břehu řeky, ale i při příjezdových silnicích.

K nejstarším našim dřevinám patří duby, dožívající se někdy i věku kolem 500 let. Kupodivu se u silnic uplatnily méně, zato patří k jihočeské rybníční krajině ať v alejích na hrázích nebo jako stromořadí na vzdušné líci hrází.

⁴³ KRŮŽ, K., *Obnovy alejí, Krása našeho domova*, 2006, č.48

Exotické dřeviny

Jedna z nejkrásnějších alejí byla vysazena na Lednicku z ořešáků černých (*Juglans nigra*). Ve městech se od konce 18. století objevují aleje a stromořadí z nádherných, růžově a plně kvetoucích sakur, tzv. japonský třešň (Prunus serrulata). Ještě lepším alejovým stromem podél cest byla a je líska turecká (*Corylus colurna*). Má vzpřímený vzrůst a poměrně úzkou korunu, takže příliš nepřekáží dopravě.

V roce 1603 a opakovaně v roce 1635 byla ze Severní Ameriky do Evropy převezena semena trnovníku bílého, akátu, který se také v alejích dosud objevuje. Módou posledních let jsou výsadby platanů javorolistých (*Platanus hispanica*), zejména jejich kultivarů s méně vzrůstnou korunou.

Oblíbenými alejovými stromy bývaly i jírovce maďaly, koňské kaštiny (*Aesculus hippocastanum*). Kvetoucí kaštanová alej je určitě nádherná, ale padající semena nejsou na podzim nic příjemného pro chodce. Kromě toho jírovce ve vyšším věku trpí hnilobami a ty zvyšují nebezpečí propadu jejich větví.

Ovocné stromy u silnic

Tak jak mizely polní cesty a úvozy a rostla silniční síť, tak ubývalo místa k pěstování užitečných rostlin, zejména stromů. Od přelomu 19. a 20. století se podél silnic začaly hojněji využívat rozmanité ovocné dřeviny. Zpravidla byly monokulturní, jako třeba ořechové aleje, třešňové aleje nebo jabloňové aleje. Leckde byly vysazovány podél silnic III. tříd také švestky a jedlé jeřáby.

Ovocné stromy u silnic stihl smutný osud. Byly voleny na jedné straně proto, aby i silnice vyšších tříd měly jakousi orientaci při jízdě po tmě nebo v mlze, a na druhé straně i proto, že pro nevelké koruny nevadily ani provozu po silnici, ani nekonkurovaly přilehlé polní kultuře a jejímu obdělávání. Navíc poskytovaly dostatečnou úrodu při minimální péči. V současné době ovocné aleje už jen dožívají a jablka ponechaná na stromech jsou vítaným přilepšením přezimujícím ptákům.⁴⁴

3.11.2 Výsadba a péče o aleje

Strom je organismus, který pro svou existenci v prostředí obývaném lidmi potřebuje dostatečný prostor a kvalitní a kontinuální péči. Jeho přirozeným životním prostředím je totiž porost (les) a jeho absence v případě růstu solitérního nebo růstu

⁴⁴ HRUŠKOVÁ M. a kol., *Aleje. Krása ohroženého světa*

v liniovém prvku (aleji) představuje značný problém, který je nutné řešit péčí. Zásadní význam mají především řezy v mládí stromu, kdy se vytváří oblast kosterního větvení budoucí koruny. Při nedostatečném nebo špatném provedení výchovných řezů pak dochází ke vzniku nestabilních typů větvení, která je v dospělosti v podstatě nemožné řešit.

Naprosto zásadní význam pro strom má i zajištění intaktního a dostatečně velkého prokořenitelného prostoru. Rozloha kořenového systému modelově 3 x přesahuje průmět koruny a kořeny jsou velmi citlivé jak na mechanická poškození, tak i na fyziologické oslabení, například při jejich překrytí povrchem nepropustným pro vzduch. Výsledkem takovýchto zásahů je infekce dřevokaznými houbami a v horizontu 15 až 20 let často vývrat stromu. Z těchto specifik vyplývá, že je nemožné stromy dlouhodobě udržet v bezpečném stavu v místech, kde byly vysazené příliš blízko k vlastnímu tělesu komunikace (před příkop).⁴⁵

Při obnovách alejí se vyvarujeme výsadeb nedostatečně zapěstovaných a tvarově nejednotných dřevin; je nutné použít výpěstky z kategorie vysokokmenů či lépe alejových stromů. Rozteče, spon a druh dřevin v alejových liniích a stromořadích by měly respektovat původní charakter historických výsadeb.

Obnova alejových výsadeb by ideálně měla respektovat princip použití především původních druhů a kultivarů dřevin. Kde není možno toto pravidlo dodržet, je nutné dřevinu nahradit materiálem, který nejlépe nahradí funkce původních výsadeb, s ohledem na zachování linií, průhledů, charakteru krajinné scény, estetické, přírodní hodnoty atp.⁴⁶

Měly by ovšem být důsledně odstraňovány nevhodné nepůvodní výsadby, které narušují tradiční a charakter dané lokality a mělo by dojít k jejich náhradě výsadbou odpovídající.⁴⁷

Výsadba listnatého stromu

Zásahu do stromořadí či skupiny stromů musí předcházet důkladné posouzení stávajících dřevin a na základě toho i stanovení nejvhodnějšího postupu jejich revitalizace nebo případné obnovy. Je nutné upřednostňovat ošetření stávajících stromořadí a alejí a velmi důkladně zvažovat, kdy už pouze jejich ošetření nestačí a nezbyvá nic jiného, než přistoupit k jejich obnově. Musíme si položit základní otázku, zda zvolit jednorázovou

⁴⁵ KOLAŘÍK, J., Doprovodná zeleň komunikací, *Svět zeleně*, 2011, č. 2

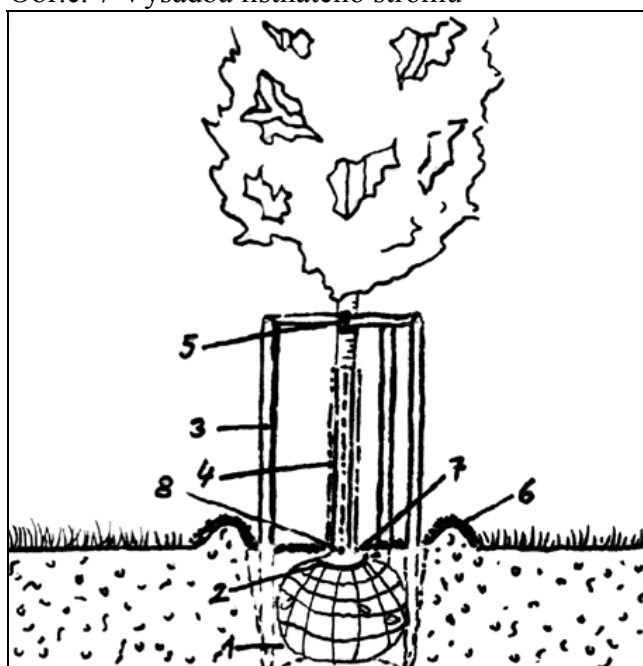
⁴⁶ HENDRYCH, J., *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy*.

⁴⁷ HENDRYCH, J. *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody a přístupy*.

celkovou výměnu, výměnu po částech či etapách, anebo dosadbu jednotlivých stromů (tam, kde to prostorové a přírodní podmínky dovolují).

I v sídlech by se mělo přistoupit k postupné obnově jednotlivých jedinců ve stromořadí a perspektivní stromy neodstraňovat pouze z estetického hlediska. Je třeba mít na zřeteli, že při postupné obnově budou ponechané stromy vystaveny větším nepříznivým vlivům a bude jim tedy třeba věnovat zvýšenou péči, zároveň však poslouží jako ochrana nově vysazených jedinců. Podél stromořadí vedou často rozvody telekomunikačních sítí. Z tohoto důvodu je potřeba dbát souběžně s obnovou samotného stromořadí na spolupráci s příslušnými pracovníky a zjistit si co nejpřesnější informace. Samozřejmostí by měla být vhodná úprava povrchu bezprostředního okolí stromů pro umožnění vsakování vody, ochrany vůči parkujícím vozidlům apod.

Obr.č. 7 Výsadba listnatého stromu

Zdroj: Reš, B. a kol., Obnova zeleně v urbanizované krajině

1. výsadbová jáma
2. drátěný koš (plachetka) z rozpadavého materiálu (při výsadbě se neodstraňují, jen se po umístění dřeviny do jámy přestřihne hlavní struna koše a povolí úvazek plachetky)
3. kůly
4. ochrana kmínku tak, aby se nezapařil
5. úvazky (ploché nebo změkčené, aby se předešlo zařezávání do kmínku)

6. zálivková mísa
7. mulčovací kůra
8. sazenice by měla být vysazena v takové hloubce, která odpovídá stavu před tím, než byla dřevina vyjmuta ze země (tzn. rostliny neutápět a nesázet mělce)

Ošetření stromů po výsadbě

V odůvodněných případech, zejména na vesnicích či okrajích měst je nezbytné vysazené dřeviny chránit proti okusu zvěří. Provádění výkopů v kořenové zóně stromů lze pouze ručně. Nesmí být přerušeny kořeny s průměrem zpravidla větším než 3 cm.

Proti zasolení (způsobenému zimní údržbou) a degradaci půdy lze využít zvýšený obrubník a dostatečnou vzdálenost od průjezdného profilu komunikace.⁴⁸

3.11.3 Financování péče o zeleň

Program péče o krajinu - je administrován AOPK (Agentura ochrany přírody a krajiny) prostřednictvím svých krajských středisek. Jde o dotační program vyhlášený Ministerstvem životního prostředí, který poskytuje neinvestiční prostředky až do výše 100 % vynaložených nákladů na vlastní realizaci opatření.

Opatření programu jsou specifikována v rámci těchto celků:

- Obnova nebo vytváření vegetačního krytu
- Odstraňování nepovolených skládek odpadu a jiných zařízení
- Péče o dřeviny
- Podpora zeleně v urbanizované krajině
- Protierozní opatření
- Regulace šíření invazních druhů rostlin a živočichů
- Šetrné hospodaření na zemědělské půdě
- Úprava stanovištních poměrů
- Zachování a vytváření krajinných prvků

Pro populární výsadby dřevin připadá jako nejvhodnější podprogram PPK B (volná krajina), který slouží pro zajištění drobného managementu a dalších drobných neinvestičních jednoletých opatření v krajině:

- mimolesní opatření (ochrana krajiny proti erozi, udržení kulturního stavu krajiny),

⁴⁸ Reš, B. a kol., *Obnova zeleně v urbanizované krajině*

- realizace a péče o prvky ÚSES,
- vytváření drobných přírodních prvků v krajině (obnova mezí a remízků).

Není možno financovat výsadbu alejí kolem silnic I., II. a III. třídy – tedy jen kolem polních a obecních cest a ve volné krajině.

Nadace Partnerství - Posláním programu Strom života Nadace Partnerství je pomáhat nevládním organizacím, obcím a dalším partnerům vytvářet zdravé a pěkné prostředí pro každodenní život. Zejména prostřednictvím výsadeb stromů motivujeme širokou veřejnost aktivně se zapojit do péče o krajinu, veřejná prostranství a do komunitního života vůbec.

Prostředky v programu Strom života Nadace Partnerství jsou rozdělovány prostřednictvím tří grantových podprogramů. Účast v grantovém řízení se řídí obecnými podmínkami společnými pro všechny grantové podprogramy a specifickými podmínkami dílčích grantových podprogramů. Členění je následující:

Malé granty Strom života

Podpora výsadby stromů s aktivním zapojením veřejnosti do realizace malých projektů, které přispějí ke zkvalitnění životního prostředí. Maximální výše grantu: 20.000 Kč.

Strom života – Pro přírodu

Podpora projektů realizovaných ve **volné krajině**, jež přispívají k obnově a ochraně krajinného rázu, přírodních a kulturních hodnot krajiny, zvyšování a ochraně biodiverzity. Maximální výše grantu: 100.000 Kč.

Strom života - Místo pod stromy

Grantový a asistenční podprogram zaměřený na podporu vzniku nových a obnovu stávajících zelených veřejných prostranství, parků, dětských hřišť, vytváření veřejnosti otevřených školních zahrad, sídlištních prostor, oddechových míst apod. za účasti místních občanů, budoucích uživatelů.

Operační program Životní prostředí (OP ŽP) - Pro náročnější projekty je vhodnější Operační program Životní prostředí. Program nabízí podporu celkem v 8 osách, z toho osy 6 a 7 reflektují potřeby obnovy a péče o přírodní a kulturní památky. Oblasti podpory osy 6 jsou mimo jiné zaměřeny na implementaci a péči o území soustavy Natura 2 000 (6.1), podporu biodiverzity (6.2), obnovu krajinných struktur (6.3), podporu regenerace

urbanizované krajiny (6.5) a další. Osa 7 je zaměřena na rozvoj infrastruktury pro realizaci environmentálních vzdělávacích programů, poskytování environmentálního poradenství a environmentálních informací.

O dotaci mohou požádat zejména obce a města, kraje, svazky obcí a krajů, neziskové organizace, příspěvkové organizace, správy národních parků, státní podniky a organizace, vysoké školy, veřejné výzkumné instituce, fyzické osoby.

Prioritní osa 6 - Zlepšování stavu přírody a krajiny

Cílem podpory je zastavení poklesu biodiverzity a zvýšení ekologické stability krajiny. Podpora je realizována na celém území České republiky kromě hl. m. Prahy. Na účely této podpory je připraveno více než 600 milionů eur z Evropského fondu pro regionální rozvoj.

MŽP spustilo nový dotační program "**Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny**" podporující realizaci krajinných opatření.

Program Podpora obnovy přirozených funkcí krajiny (POPFK) je krajinným programem Ministerstva životního prostředí České republiky (MŽP ČR). Cílem programu je podpora opatření vyplývajících z plánů péče o zvláště chráněná území, ze souhrnu doporučených opatření pro ptačí oblasti, záchranných programů a programů péče pro zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů, a to i na pozemcích, které nejsou ve vlastnictví státu. Dále je jeho cílem podpora adaptačních opatření v krajině v souvislosti s klimatickými změnami ve vodních, nelesních a lesních ekosystémech.

Program se dělí na šest podprogramů, které se liší předmětem podpory a možnými žadateli, přičemž podprogramy zaměřené na adaptační opatření v krajině jsou žadatelům otevřené a realizace je možná na celém území ČR. U ostatních podprogramů může být žadatelem AOPK ČR nebo správa NP a realizace je omezena na konkrétní území.⁴⁹

⁴⁹ *Financování obnovy a péče o místní kulturní a přírodní bohatství.* [cit. 3.3.2013]. Dostupný z: <http://www.mikroregionhvozdnice.cz/kulturni-a-prirodni-bohatstvi-1/financovani-obnovy-a-pece/>

4 Výzkumná část

4.1 Charakteristika zájmového území

Jako studované území, v němž byly vyhledávány a mapovány aleje a stromořadí, bylo zvoleno území okresů Děčín a Ústí nad Labem. Zkoumaná oblast byla vybrána také z důvodu dostupnosti, neboť se nachází v blízkosti mého trvalého bydliště.

Během terénního šetření jsem navštívila obce uvedených okresů, některé aleje se nacházely přímo ve statutárních městech Děčín a Ústí nad Labem.

4.1.1 Charakteristika okresu Děčín

Okres Děčín je nejsevernějším okresem v Ústeckém kraji. Na jihozápadě sousedí s okresem Ústí nad Labem, jižně hraničí s okresem Litoměřice. Východní hranici okresu tvoří českolipský okres v Libereckém kraji. Severní hranice území je zároveň i hranicí státní se SRN.

Svou rozlohou 909 km² patří okres Děčín k větším okresům Ústeckého kraje a je na 4. místě v pořadí dle velikosti okresů. Zaujímá 17,0 % celkové rozlohy kraje.

Přírodní bohatství

Je to oblast s výjimečným přírodním bohatstvím, zejména se svéráznými skalními útvary v pískovcových skalách. Dominantou a zároveň nejvyšším bodem okresu Děčín je Děčínský Sněžník s výškou 723 m n. m. Naopak nejnižší položeným místem je ve Hřensku hladina řeky Labe s nadmořskou výškou pouhých 115 m n. m. Pokud pomíneme dna vytěžených hnědouhelných lomů, je to i nejnižší položený bod v České republice. Na území okresu se rozkládá Děčínská vrchovina s již zmiňovaným vrcholem stolové hory Děčínského Sněžníku, dále rozsáhlá oblast Labských pískovců s Národním parkem České Švýcarsko, tvořená pískovcovými útvary a soutěskami. Nejznámějším útvarem je Pravčická brána. Malou část území zaujímají Lužické hory a České Středohoří.

Největším vodním tokem tohoto území je řeka Labe. Odvádí vodu z převážné části Čech. Koryto Labe je široké 100-150 m a při průměrné vodnosti má řeka hloubku 2,5-3 m. Mezi největší přítoky Labe patří Ploučnice a Jílovský potok. Posledním přítokem na území okresu je řeka Kamenice, která se do Labe vlévá ve Hřensku v blízkosti státní hranice se SRN. Řeka Mandava, patřící k povodí Odry, opouští dvakrát naši republiku. Poprvé u Rumburka a pak znovu u Varnsdorfu. Okres Děčín není bohatý na stojaté vody. Největší

vodní nádrž je Velký rybník u Horního Podluží, kde je zřízena ornitologická rezervace. Několik menších rybníků se nachází ve Šluknovské pahorkatině a pro rekreační účely se využívá Olešský rybník. Jediná přehradní nádrž byla vybudována na Chřibské Kamenici v roce 1916 a její hloubka dosahuje 20 m.

Klimatické podmínky

Klimatické podmínky jsou v okrese Děčín velice rozdílné. V nejvyšších oblastech Děčínských stěn dosahuje průměrná roční teplota 5–6 stupňů Celsia a naopak na pravém břehu Ploučnice v Děčínské kotlině vystupuje průměr ročních teplot na 8–9 stupňů Celsia. Okres patří k dobře zavlažovaným oblastem. Roční úhrn srážek se pohybuje od 650 mm v Děčínské kotlině do 900–1100 mm v Lužických horách. Vanou zde nejčastěji větry západních směrů. Jihozápadní větry přinášejí děčínskému okresu vzduch znečištěný exhalacemi a zde se mísí se znečištěným vzduchem z místních zdrojů. V závětrné poloze ležící kotliny a hluboká údolí vykazují teplotní inverze.

Půda

Z celkové rozlohy okresu, 909 km², zaujímá zemědělská půda téměř 365 km², lesní půda 448 km², vodní plochy 10 km² a zastavěné plochy 95 km². Zemědělská půda je rozčleněna na ornou půdu (33,7 %), zahrady (6,3 %), ovocné sady (1,1 %) a trvalé travnaté porosty (58,8 %).

Území děčínského okresu díky svým přírodním krásám poskytuje příznivé podmínky pro rekreaci a navštěvují ho ročně tisíce turistů z tuzemska i zahraničí, aby se pokochali krásami neobvyklých skalních pískovcových útvarů nebo navštívili některé z historických památek. Neustále se zlepšující vzhled měst a obcí a různá sportovní a kulturní zařízení pomáhají zkvalitňovat životní podmínky obyvatel tohoto území.⁵⁰

4.1.2 Charakteristika okresu Ústí nad Labem

Okres Ústí nad Labem je nejmenší ze sedmi okresů Ústeckého kraje. Leží při hranici se Spolkovou republikou Německo, ze západu, jihu a východu je ohraničen okresy Teplice, Litoměřice a Děčín.

⁵⁰ Charakteristika okresu Děčín, [cit. 5.3.2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_decin

Rozloha okresu je pouze 404 km², což představuje 7,5 % rozlohy Ústeckého kraje. Z tohoto území zaujímají 31 % lesy a téměř 45 % zemědělská půda. U zemědělské půdy byl zaznamenán významný pokles půdy orné ve prospěch trvalých travních porostů.

Podnebí a přírodní podmínky

Podnebí okresu je na většině území teplé a příznivé, s výjimkou nejvyšších míst. Podle měření hydrometeorologické stanice v Ústí nad Labem - Kočkově průměrné roční teploty vzduchu dosahují 8,4 °C, průměrný roční úhrn srážek je 584,5 mm a slunce svítí v průměru 1 406,1 hodin v roce.

Přírodní podmínky lze charakterizovat jako velmi rozmanité. Okres je místem, kde se setkaly tři krajinné reliéfy: České středohoří, Krušné hory a Podkrušnohorská pánev. Z geologického hlediska se zde vyskytuje žula a rula v Krušnohoří, v okolí Petrovic, Nakléřova a Telnice jsou roztroušeny žíly porfyru a pískovcové usazeniny křídového moře najdeme v Tiských stěnách.⁵¹

4.1.3 Chráněná území zájmové lokality

Chráněná krajinná oblast České středohoří

Chráněná krajinná oblast (CHKO) České středohoří zaujímá části území sedmi okresů a to Česká Lípa, Děčín, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Správa CHKO České středohoří sídlí v Litoměřicích.

- **Rok vyhlášení:** 1976
- **Rozloha:** Rozloha této chráněné oblasti je 1063,17 km² (pohoří České Středohoří 1600 km²), což jí řadí na druhé místo v Česku.
- **Nadmořská výška:** 121,9 m n.m. (hladina Labe v Děčíně) - 836,5 m n.m. (Milešovka, která také patří mezi největrnější místa v ČR)
- **Předměty ochrany:** Mezi důvody které vedly k vyhlášení CHKO, patří například druhová rozmanitost rostlin a živočichů která patří k nejbohatším v Čechách, několik desítek druhů, jsou v rámci státu prohlášeny za kriticky nebo silně ohrožené. Jedinečnost krajinného reliéfu vytváří typické kuželovité tvary kopců,

⁵¹ Charakteristika okresu Děčín, [cit. 5.3.2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_decin

kteře jsou výsledkem třetihorní vulkanické činnosti, tento neopakovatelný typ krajiny bychom marně hledali v celé střední Evropě.

- **Vegetace:** České středohoří patří k nejméně zalesněným chráněným krajinným oblastem v České republice. Velké lesní komplexy zde úplně chybí, častěji jsou zastoupeny suché a slunné stráně mající charakter stepí a lesostepí. Některé sopečné kopce porůstají zachovalé šípákové doubravy a bučiny.⁵²

Chráněná krajinná oblast Labské pískovce

Geograficky zaujímá spolu s NP České Švýcarsko prakticky celou geografickou jednotku Děčínská vrchovina s nejvyšším vrcholem Děčínský Sněžník – 723 m n. m. Je vymezeno územím severně od Českého středohoří zhruba od obce Petrovice a Tiských stěn na západě, přes Děčín až po Chřibskou na východě.

- **Rok vyhlášení:** 1972
- **Rozloha:** 250 km²
- **Nadmořská výška:** 117 m n. m. (Labe u Hřenska) - 723 m n. m. (Děčínský Sněžník)
- **Předměty ochrany:** Vůdčím motivem pro vyhlášení CHKO Labské pískovce a později NP České Švýcarsko byla především geomorfologická členitost území. Nespočet forem pískovcového reliéfu od drobných mikroforem, jako jsou např. voštiny, až po makroformy typu stolových hor táhnoucích se několik km tvoří neopakovatelný ráz oblasti. Z hlediska krajinného rázu celé oblasti je významné, že Labské pískovce jsou proniknuty na četných místech výchozy třetihorních vulkanitů. Právě kombinace pískovcových skal s oblými tvary čedičových kup udává charakteristický rys krajinného rázu oblasti a má také zásadní význam z hlediska druhové bohatosti. Rovněž tak evropsky unikátní kaňon řeky Labe, prořezávající se až na krystalinické podloží, tvoří výraznou osu celé oblasti a představuje naprosto specifickou část Labských pískovců s nejvyšší biodiverzitou. Českosaské Švýcarsko je nejen rozsáhlý komplex neosídlených lesů a skal, představující předmět ochrany především v obou národních parcích, ale je to též kulturní krajina, která tvoří dnes více než 2/3 celého území Českosaského

⁵² Zpracováno podle: České středohoří. Dostupné z: <http://itras.cz/ceske-stredohori/>

Švýcarska a je chráněna zejména v chráněných krajinných oblastech po obou stranách státní hranice.

- **Vegetace:** Nejvíce zastoupenou vegetační jednotkou Labských pískovců jsou kyselé bučiny, jejichž rozšíření je vázáno na pískovcové podloží. Porosty těchto bučin jsou druhově extrémně chudé. Na vrcholcích skal a stěn se zachovaly reliktní bory.⁵³

Chráněná krajinná oblast Lužické hory

Lužické hory jsou nevelké pohraniční pohoří, ležící zhruba uprostřed mezi Děčínem a Libercem v severních Čechách. Malá část pohoří na území Německa se nazývá Žitavské hory (Zittauer Gebirge).

- **Rok vyhlášení:** 1976
- **Rozloha:** 267 km²
- **Nadmořská výška:** 313 m n. m. - 793 m n. m. (Luž)
- **Předměty ochrany:** Posláním CHKO je ochrana všech hodnot krajiny, jejího vzhledu a typických znaků, přírodních zdrojů a vytváření vyváženého životního prostředí. K bližšímu určení způsobu ochrany přírody byly v CHKO Lužické hory vymezeny čtyři zóny odstupňované ochrany. I. zóna má nejpřísnější podmínky ochrany. IV. zóna je vymezena převážně v zastavěných částech obcí a je určena pro výstavbu a rozvoj obcí.
- **Vegetace:** V lesních komplexech dnes zatím převládá smrk a v těžko přístupných a odlehlých partiích se zachovaly zbytky původních lesních porostů (buk, jedle, javor, jilm). Vzácnou a v této nadmořské výšce (748 m n. m.) v Čechách jedinečnou doubravu můžeme nalézt na vrcholu Klíče. Staleté tisy rostou v obci Krompach.⁵⁴

Národní park České Švýcarsko

Tento národní park se nalézá v okrese Děčín (v severních Čechách) a zahrnuje oblast při státní hranici s Německem. Sousedí s Národním parkem Saské Švýcarsko. NP je členěn do 3 zón. Sídlem správy Českého Švýcarska je město Krásná Lípa.

⁵³ Zpracováno podle: Správa CHKO Labské pískovce. Dostupné z: <http://www.labskepiskovce.ochranaprirody.cz/>

⁵⁴ Zpracováno podle: Správa CHKO Lužické hory. Dostupné z: <http://www.luzickehory.ochranaprirody.cz>

- **Rok vyhlášení:** 2000 (nejmladší národní park České republiky)
- **Rozloha:** 79 km²
- **Nadmořská výška:** 117 m n. m. (Labe u Hřenska) - 619 m n. m. (Růžovský vrch)
- **Předměty ochrany:** Národní park České Švýcarsko byl vyhlášen pro své mimořádné přírodní hodnoty, které jsou v mnoha ohledech unikátní v celoevropském měřítku. V území se dochovaly jedinečné labyrinty pískovcových skalních měst se specifickými skalními útvary, vzácnou květenou a zvířenou.
- **Vegetace:** Lesy národního parku České Švýcarsko jsou oproti původnímu stavu výrazně pozměněny. Původní dřeviny (především buk a jedle) byly nahrazeny hospodářsky významným smrkem a borovicí vejmutovkou. Vejmutovka v současné době představuje největší problém národního parku. Tento americký druh borovice je velice odolný a přizpůsobivý. V území se nekontrolovaně šíří a vytlačuje původní druhy rostlin. Zachovalé a ochránářsky cenné lesní porosty se dochovaly především na místních čedičových kopcích, vzniklých dávnou sopečnou činností. Patří k nim např. pralesovité porosty v národní přírodní rezervaci Růžák.⁵⁵

4.2 Druhové zastoupení mapovaných alejí a stromořadí

4.2.1 Prunus serrulata

Sakura ozdobná. Tato v Japonsku velmi proslachtěná kvetoucí třešeň se pěstuje již dva tisíce let a má mnoho odrůd. Strom s obráceně kuželovitou korunou a plnými růžovými květy se cení pro časně kvetení.

Výskyt: Divoce roste ve východní Asii, tam i v Evropě se pěstuje v zahradách a parcích. Vyžaduje slunné stanoviště s dostatkem vápníku. Je dostatečně mrazuvzdorná. Velice nápadná v květu, využívá se i do stromořadí.

4.2.2 Populus x canadensis

Topol kanadský. Stromy rostou velmi rychle a produkují měkké dřevo, vhodné zvláště k výrobě papíru a buničiny. Včely sbírají lepkavé kapky na pupenech topolů a jiných stromů a mísí je se slinami a voskem. Tak vzniká proslulý propolis, který slouží jako tmel uvnitř úlu.

⁵⁵ Zpracováno podle: České švýcarsko. Dostupné z: <http://itras.cz/ceske-svycarsko/>

Výskyt: Tento strom není původní druh, je výsledkem křížení mezi evropskými a severoamerickými topoly a je velmi vzrůstný, proto se často pěstuje.

4.2.3 Ulmus minor

Jilm habrolistý. Dříve hrály jilmy v některých krajích stejnou úlohu jako dnes lípy. Stávaly se ústředním bodem návsi a byly považovány i za soudné stromy na místech, kde se odehrály nějaké nehody nebo zločiny.

Výskyt: Divoce roste v křovinách, lužních lesích a na svazích v celé Evropě. Vysazuje se i v parcích a na náspech silnic.

4.2.4 Malus domestica

Jabloň domácí. Za vlády Karla Velikého již sedláci pěstovali několik různých odrůd jablek. U nás nastal rozvoj ovocnářství za Josefa II. a Marie Terezie. Vysokokmenné ovocné stromy bývají často neuspořádaně roztroušené po kosených lukách, zejména v blízkosti vesnic. Tento tradiční typ zemědělské krajiny kolem vesnic obývá společně velké množství rostlinných a zvířecích druhů na malém prostoru.

Výskyt: Vyšlechtěné kulturní stromy často zplaňují a potomci pak mají tvar keřů nebo křivých stromků na okrajích lesů. Je to nejdůležitější druh ovocného stromu.

4.2.5 Tilia cordata

Lípa srdčitá. Lípy jsou rozšířené dřeviny, jak dokazují četná místní jména od nich odvozená (Lipová, Lipsko, Lipence). Lípa hraje v pověstech mnohých národů významnou roli, v Čechách je považována odedávna za národní strom a ve středověku byla často vysazována na návších, u kostelů, kolem soch svatých nebo na památných místech. Stromy se také vysazovaly na hranicích pozemků nebo obcí. Lípy se dožívají vysokého věku a mnohé z nich patří k památným, zákonem chráněným stromům.

Výskyt: Střední a východní Evropa, hlavně suťové lesy. V celé Evropě se pěstuje jako parková dřevina, ale i jako stromořadí. Je citlivá na zasolení u silnic.

4.2.6 Platanus x hispanica

Platan javorolistý. Na bohatých vlhkých půdách se tyto platany mohou dožít až 400 let. Snášejí rovněž suché půdy a městské klima. Ve městech však bývají napadány houbovými chorobami, které způsobují poškození větví nebo částí koruny a nakonec

odumírání celého stromu. Mnohé platany ve městech bývají poraženy z bezpečnostních důvodů, protože jejich tlusté větve se snadno lámou. Platany snášejí dobře silný a častý řez, a proto se jedinci ve stromořadích upravují.

Výskyt: Tato dřevina v přírodě neroste, je to v Evropě vyšlechtěný kříženec amerických a orientálních platanů, hojně vysazovaných v parcích a na ulicích.

4.2.7 Acer pseudoplatanus

Javor klen. Dřevo patří k nejcennějším z domácích listnatých dřev. Vyrábí se z něj nábytek, parkety nebo kuchyňské náčiní. Používá se rovněž při výrobě hudebních nástrojů.

Výskyt: Pochází z horských a svahových lesů střední a jihovýchodní Evropy. Hojně se pěstuje v parcích, zahradách i stromořadích.

4.2.8 Fraxinus excelsior

Jasan ztepilý. Vysokokmennou formu tohoto stromu uctívali staří Vikingové na celém světě v podobě obrovského jasanu nazvaného „yggdrasil“.

Výskyt: Divoce roste v lužních a suťových lesích u potoků, řek a na skalách.⁵⁶

4.3 Metodika

K mapování alejí byla použita upravená metodika Dipl. arch. Jana Hendrycha a RNDr. Aleše Létala, která byla vyvinuta pro účely vytvoření databáze alejí v Olomouckém kraji. K lokalizaci zkoumaných alejí jsem používala mapové servery <http://www.mapy.cz> a <http://kontaminace.cenia.cz/>. Posledně jmenovaný server poskytuje také mapovou aplikaci historické ortofotomapy ČR. Pomocí leteckých snímků jsem vyhledávala jednotlivé aleje a porovnávala jsem současný stav alejí se stavem podle historické ortofotomapy z roku 1954. Většina alejí byla nalezena i na staré mapě, což také dokládá jejich stáří. Obnovená alej v obci Růžová není zatím vidět na žádné mapě, protože se jedná o mladé stromky vysázené teprve v roce 2009.

Ke každé aleji byl vytvořen tzv. alejový list obsahující informace zpracované do tabulky, komentář a fotodokumentaci.

V tabulce jsou zaznamenány tyto údaje:

- číslo aleje

⁵⁶ SPOHN, Margot. *Stromy: nový průvodce přírodou*, 2008

- lokalizace: kraj, ORP (obec s rozšířenou působností), katastrální území
- typ aleje: zaklenutá / otevřená. Tj. koruny řad stromů nad cestou srostlé, nebo jako např. u topolových alejí (pyramidální topoly, příp. duby) otevřené.

Obr. č 8 Zaklenutá alej

Otevřená alej nezaklenutá

Zdroj: <http://aleje.upol.cz/>

- druhové zastoupení: jsou jmenovány vyskytující se druhy
- počet řad stromů: u některých zahradních a krajinářských koncepcí je možné vidět i více řad. V některých případech můžeme zahrnout i stromořadí (pouze 1 řada).
- přibližné stáří: hrubý odhad stáří vyjádřený vždy v rozmezí let: 0–10 let, 10–30 let, 30–60 let, 60 a více let.
- povrch a třída vozovky: lze využít online aplikaci Ředitelství silnic a dálnic ČR: <http://www.dopravniinfo.cz/>
- stav: vychází především z posouzení zdravotního a s tím souvisejícího provozně – technického stavu.

Kategorie hodnocení stavu:

dobrý - v rámci zájmového území (vzhledem ke stavu všech sledovaných alejí) představující poměrně uspokojivý celkový stav, zjevně nevyžadující okamžitý zákrok; porost je schopen dále plnit funkci vegetačního doprovodu dané silnice, cesty

zhoršený - hodnota vegetačního doprovodu je určitým způsobem výrazněji snížena, především zdravotní stav je neuspokojivý, ne však kompletně havarijní (může jít o poškozené jedince) nebo je výrazněji narušena estetická hodnota; je-li porost hodnocen jako „zhoršený“, jsou v něm přítomny stromy, které vyžadují okamžité odborné ošetření (alespoň udržovací, lépe celkový zdravotní řez)

špatný - zdravotní stav většiny stromů je havarijní, hrozí pád větví či celých kmenů, krizový stav porostu, nutný co nejdříve zásah

Významným faktem, který je třeba v souvislosti s hodnocením stavu stromů zmínit, je skutečnost, že sledovaným alejím nebyla v minulosti věnována dostatečná, mnohdy ani minimální péče. V každé aleji najdeme proschlé větve v korunách stromů či poškození kmene. Stav hodnocen jako „dobrý“ vyjadřuje nejmenší míru poškození či snížení hodnoty aleje v rámci celého zájmového území.

- komentář: připojený komentář se soustředí na stav sledované výsadby, hodnotí její krajinnou funkci a navrhuje další postup.
- fotodokumentace: během terénního šetření byla pořizována dokumentace, která je nedílnou a nezbytnou součástí informačních materiálů o aleji.

4.4 Vybrané aleje Děčína a Ústecka

Seznam mapovaných alejí je sestaven pod pořadovými čísly 1 až 13. Následně jsou jednotlivé aleje nebo stromořadí seřazeny a popsány v tzv. alejových listech. Pod stejným číslem je pak možno v příloze najít snímky z mapového serveru CENIA, kde je pro každou alej srovnání jejího výskytu na historické ortofotomapě z roku 1954 a na letecké mapě ze současnosti, případně jsou doplněny další fotografie z pořízené fotodokumentace.

1. Stromořadí v Děčíně Sládkova ulice
2. Alej v Děčíně Masarykovo náměstí
3. Stromořadí u Kozí dráhy v Děčíně
4. Alej u obce Kámen
5. Alej v Nové Olešce
6. Alej v Růžové
7. Alej v Krásném Březně U Podjezdu
8. Alej v Bezručově ulici v Ústí nad Labem
9. Alej v Palachově ulici v Ústí nad Labem
10. Alej v Ústí nad Labem ve Střížovické ulici
11. Alej v Ústí nad Labem na střekovském nábřeží
12. Obnovená alej v Bynovci
13. Nově vysázená alej v Chřibské

4.4.1 Stromořadí v Děčíně Sládkova ulice

Číslo aleje	1
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Děčín
Lokalizace	Alej se nachází v zastavěné části Děčína v ulici Sládkova mezi chodníkem a komunikací.
Typ aleje	stromořadí
Dřevina	Lípa srdčitá
Počet řad	1
Přibližné stáří	20 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, místní komunikace
Stav	dobrý

Jedná se o mladou městskou alej – vlastně stromořadí. Stromy jsou poměrně mladé a v dobrém stavu, vysázené mezi komunikací a chodníkem, který se nachází v klidnější části města nad sportovní halou. Stromořadí je složeno výhradně z druhu *Tilia cordata*. Stromořadí zjemňuje přechod ze staré zástavby rodinných domů, která se přes Sládkovu ulici mění v moderní objekty školní jídelny a sportovní haly.

Obr. č. 9: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.2 Alej v Děčíně Masarykovo náměstí

Číslo aleje	2
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Děčín
Lokalizace	Alej se nachází na Masarykově náměstí v Děčíně, stromy jsou vysázeny převážně v horní části náměstí v blízkosti hotelu Koruna.
Typ aleje	otevřená alej
Dřevina	Sakura ozdobná
Počet řad	2
Přibližné stáří	30 let
Povrch a třída vozovky	dlažba, místní komunikace
Stav	dobrý

Další městská alej vysázená ze Sakur, na jaře je celé náměstí obsypáno růžovými květy stromů. Mladé stromy poskytují obyvatelům alespoň trochu stínu v letním rozpáleném městském prostředí. Stromy jsou zatím v dobrém stavu, kořeny a okolí stromů je většinou chráněno kovovými rošty, neboť celé náměstí je vydlážděno žulovou dlažbou.

Obr. č. 10: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.3 Stromořadí u Kozí dráhy v Děčíně

Číslo aleje	3
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Děčín
Lokalizace	Jedná se o stromořadí vysázené na náspu železniční tratě Děčín – Oldřichov u Duchcova – Kozí Dráha, stromy opticky oddělují trať od hlavní komunikace na Teplice
Typ aleje	stromořadí
Dřevina	Jilm habrolistý, Lípa srdčitá
Počet řad	1
Přibližné stáří	30 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, silnice I. tř.
Stav	dobrý

Toto jilmové stromořadí je vysázeno z jedné strany regionální železniční tratě zvané Kozí dráha spojující Děčín s Oldřichovem u Duchcova. Stromořadí vytváří v této části města příjemný liniový prvek. Stromy jsou v dobrém stavu, vzhledem k jejich situování u dráhy je zajištěna základní péče (vyřezávání výmladků, bezpečnostní řez). Stromy působí i jako částečná protihluková bariéra pro okolní obytnou zástavbu.

Obr. č. 11: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.4 Alej u obce Kámen

Číslo aleje	4
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Kámen
Lokalizace	Alej se nachází u odbočky od obce Kámen směrem na Novou Olešku. Stromy jsou vysázeny podél komunikace.
Typ aleje	stromořadí
Dřevina	převažující dřevinou je Javor klen
Počet řad	1
Přibližné stáří	40 - 50 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, silnice III. tř.
Stav	dobrý

Toto stromořadí vytváří zajímavý liniový prvek, který tvoří znatelný okraj obce. Stromy lemující komunikaci vysázené na okraji pole plní dobře estetickou funkci v krajině. V aleji převažuje Javor klen, ale můžeme zde nalézt doplňující výsadbu z ovocných dřevin. Stromy jsou v dobrém stavu, snad kromě několika dutin a suchých větví bez poškození. Vhodné by bylo provést zdravotní řez.

Obr. č. 12: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.5 Alej v Nové Olešce

Číslo aleje	5
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Nová Oleška
Lokalizace	Alej lemující komunikaci v Nové Olešce od obce Kámen.
Typ aleje	otevřená alej
Dřevina	Jabloň domácí, Jasan ztepilý
Počet řad	2
Přibližné stáří	30 - 60 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, silnice III. tř.
Stav	dobrý

Krásná jabloňová alej lemuje silnici mezi pastvinami a lesem vedoucí do obce Nová Oleška. Nejkrásnější je na jaře obsypaná květy jabloní. Mezi jabloněmi jsou vzrostlé jasanové stromy, které mírně snižují estetickou hodnotu této ovocné aleje. Stromy se zdají být v dobrém stavu. Vzhledem k tomu, že alej je vysázena bezprostředně u komunikace, je třeba dbát na bezpečnostní značení vzrostlých stromů. Vhodná by byla dosadba jabloní v prázdných úsecích.

Obr. č. 13: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.6 Alej v Růžové

Číslo aleje	6
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Růžová
Lokalizace	Na silnici z obce Růžová k bývalému hřbitovu směrem na Arnoltice.
Typ aleje	klenutá alej
Dřevina	Jilm habrolistý, Javor klen (mladé stromky)
Počet řad	2
Přibližné stáří	více jak 120 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, silnice III. tř.
Stav	zhoršený

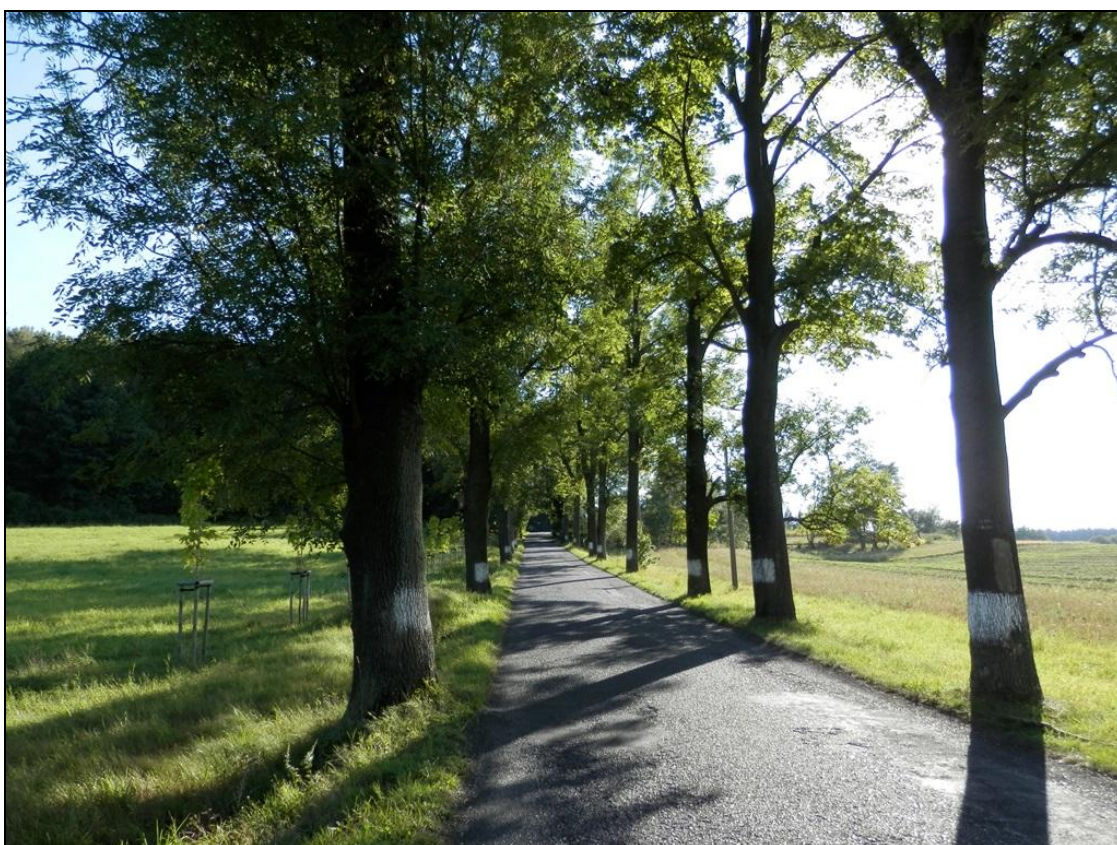
Jedná se o velmi starou alej, která je patrná již na mapách 3. vojenského mapování. Její vznik je tedy již před rokem 1880. Alej vytváří monumentální prvek v krajině, stromy byly vysázeny po obou stranách komunikace, asi k bývalému hřbitovu. Stav stromů je vzhledem k jejich stáří již značně zhoršený. Stromy jsou již za zenitem a mnohé jsou poškozené. Vyplatilo by se provést zdravotní řez a život aleje tak ještě prodloužit. V těsné blízkosti staré aleje nechala obec vysázet mladé stromky a hodlá zde vybudovat cyklostezku. Předpokládá se postupné obnovení staré aleje a zachování rázu krajiny.

Obr. č. 14: foto J. Zatočilová, 2012

Obr. č. 15: foto J. Zatočilová, 2012

Obr. č. 16: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.7 Alej v Krásném Březně U Podjezdu

Číslo aleje	7
Kraj/Okres	Ústecký/Ústí nad Labem
Obec	Ústí nad Labem-Krásné Březno
Lokalizace	Od hlavní komunikace pod podjezd železniční tratě, směrem do části Krásné Březno.
Typ aleje	klenutá alej
Dřevina	Lípa srdčitá
Počet řad	2
Přibližné stáří	více než 100 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, místní komunikace
Stav	zhoršený

Tato alej je již také hodně stará. Je situována mezi továrními objekty v průmyslové části Ústí nad Labem. Málokdo by zrovna na takovém místě čekal krásnou a zcela zachovalou lipovou alej. I když je stav stromů vzhledem ke svému stáří zhoršený, estetický dojem aleje je stále značný. Vhodné by bylo ošetření stromů zdravotním řezem, který jim zlepší podmínky pro další život.

Obr. č. 17: foto J. Zatočilová, 2012

Obr. č. 17: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.8 Alej v Bezručově ulici v Ústí nad Labem

Číslo aleje	8
Kraj/Okres	Ústecký/Ústí nad Labem
Obec	Ústí nad Labem
Lokalizace	Ulice Bezručova vedoucí starou zástavbou směrem na Masarykovu ulici.
Typ aleje	otevřená alej
Dřevina	Lípa srdčitá
Počet řad	2
Přibližné stáří	více než 100 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, místní komunikace
Stav	zhoršený, po zdravotním řezu

Tato stará lipová alej byla vysázena v obytné části Ústí nad Labem, kde se nacházejí převážně bytové domy a vily. Alej je v současné době po zdravotním řezu, takže estetická hodnota aleje je prozatím snížena. Stromy však brzy obrostou a budou poskytovat obyvatelům příjemný stín a rozšiřovat plochy zeleně, které není v městské zástavbě mnoho.

Obr. č. 18: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.9 Alej v Palachově ulici v Ústí nad Labem

Číslo aleje	9
Kraj/Okres	Ústecký/Ústí nad Labem
Obec	Ústí nad Labem
Lokalizace	Od kruhového objezdu kolem Městských a Mánesových sadů
Typ aleje	klenutá alej
Dřevina	Platan javorolistý
Počet řad	2
Přibližné stáří	70 - 90 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, místní komunikace
Stav	mírně zhoršený

Zajímavá alej vzrostlých platanů tvoří na frekventované komunikaci vhodnou doprovodnou zeleň v této městské části. Jsou zde postaveny převážně velké bytové domy a mohutné platany výrazně dotváří estetický ráz tohoto typu městského prostředí.

Obr. č. 19: foto J. Zatočilová, 2012

Obr. č. 20: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.10 Alej v Ústí nad Labem ve Střížovické ulici

Číslo aleje	10
Kraj/Okres	Ústecký/Ústí nad Labem
Obec	Ústí nad Labem
Lokalizace	Pod Střížovickým vrchem směrem ke kruhovému objezdu
Typ aleje	klenutá alej
Dřevina	Lípa srdčitá
Počet řad	2
Přibližné stáří	70 - 100 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, místní komunikace
Stav	dobrý

Krásná městská alej ze zachovalých stromů. Alej začíná asi v 1/3 ulice a lemují ji až ke kruhovému objezdu. Zachovalé a udržované lípy vhodně doplňují vilovou zástavbu. Významné jsou funkce estetické, krajinné, historické a udržení ekologické stability.

Obr. č. 21: foto J. Zatočilová, 2012

Obr. č. 22: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.11 Alej v Ústí nad Labem na střekovském nábřeží

Číslo aleje	11
Kraj/Okres	Ústecký/Ústí nad Labem
Obec	Ústí nad Labem-Střekovské nábřeží
Lokalizace	Od mostu E. Beneše podél Labe až k železničnímu mostu
Typ aleje	klenutá alej
Dřevina	Lípa srdčitá
Počet řad	2
Přibližné stáří	70 - 100 let
Povrch a třída vozovky	asfalt, místní komunikace
Stav	dobrý

Tato lipová alej tvoří dominantní krajinný prvek labského nábřeží. Alej je součástí městského parku podél řeky Labe. Před několika lety byl proveden zdravotní a bezpečnostní řez stromů. Tato alej je výrazným krajinným prvkem, má zaklenutý typ koruny a chrání tak pěší zónu před ostrým slunečním svitem.

Obr. č. 23: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.12 Obnovená alej v Bynovci

Číslo aleje	12
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Bynovec
Lokalizace	Z Bynovce směrem na Labskou Stráň
Typ aleje	otevřená alej
Dřevina	Lípa srdčitá
Počet řad	2
Přibližné stáří	3 roky
Povrch a třída vozovky	Polní cesta
Stav	dobrý

V roce 2009 byla rekonstruována Alejní cesta (tzv. Kočárová) z 18. století, která spojovala bývalý zámek Clary-Aldringenů v Bynovci s Belvederem u Labské Stráně. Z původního stromořadí 4 kilometry dlouhé historické cesty se stromy již nedochovaly. Zámek, který byl letní šlechtickou rezidencí a také střediskem správy panství, v roce 1790 vyhořel a roku 1846 byl z větší části stržen. Obnova aleje byla zajištěna Správou CHKO Labské pískovce a byla financována z Programu péče o krajinu.

Obr. č. 24: foto J. Zatočilová, 2012

4.4.13 Nově vysázená alej v Chřibské

Číslo aleje	13
Kraj/Okres	Ústecký/Děčín
Obec	Chřibská
Lokalizace	Z Bynovce směrem na Labskou Stráň
Typ aleje	otevřená alej
Dřevina	Jabloň domácí
Počet řad	2
Přibližné stáří	1 rok
Povrch a třída vozovky	Asfalt, místní komunikace
Stav	dobrý

Cesta ke hřbitovu v Chřibské je zdobena 21 stromky nových jabloňů. V rámci projektu Aleje – ruce podané krajině byla vysázena jabloňová alej. Stromy pro výsadbu věnoval místní farmář Bohumil Kudla, který zároveň umožnil jejich vysazení na svých pozemcích. Na výsadbě se materiálně podílelo také město Chřibská.

Obr. č. 25: foto J. Kolář, 2012

Obr. č. 26: foto J. Kolář, 2012

4.5 Diskuze

V této práci jsem se pokusila několik alejí zmapovat a charakterizovat jejich význam v krajině. Předmětem mého zájmu se staly aleje ve městech i ve volné krajině. Přestože se nejedná o známé aleje, dle mého názoru jsou velmi důležité pro jejich estetickou a krajinotvornou hodnotu a také pro udržení ekologické stability.

V rámci terénního výzkumu byla konzultována péče o stromy s jejich vlastníky, což v případě městských alejí, které mají v práci největší zastoupení, jsou statutární města Ústí nad Labem a Děčín.

Péče o stromy v Ústí nad Labem je obsažena v Integrovaném plánu rozvoje města Ústí nad Labem CENTRUM (IPRM Centrum). V rámci aktivity A.1.2 Městská zeleň se zaměřuje především na úpravy a revitalizaci městských parků vymezené zóny IPRM Centrum. Město plánuje především realizaci a modernizaci souvislé zeleně areálu Městských sadů v centru města, aby prostor odpovídal současným požadavkům ústeckých občanů a stal se tak příjemným místem pro trávení volného času. V plánovacím období Evropské unie 2007 – 2013 mohlo město Ústí nad Labem získat příspěvky na realizaci svých rozvojových projektů z Regionálního operačního programu NUTS II Severozápad, přičemž na aktivitu A.1.2. byla vyčleněna částka ve výši 263 mil. Kč.

Město Děčín získalo dotaci od Ministerstva životního prostředí na vytvoření liniové zeleně. Ve vytipovaných lokalitách bude vysazeno sto třicet pět stromů a více jak dva tisíce keřů. Záměrem města je vysazení 58 stromů a 1 670 keřů v městské části Bynov, 20 nových stromů a 286 keřů v Kamenické ulici, 50 stromů a 300 keřů v městské části Podmokly. Pro výsadbu byly zvoleny stromy schopné co nejvíce odclonit negativní vliv automobilové dopravy, zejména tedy habry, v menší míře pak javory, lísky, v pohledově exponovaných místech bude vysazen platan, buk či dub. V Podmoklech a Děčíně 1 vysadí zahradníci javory, z keřů pak weigeli. Náklady ve výši 2 323 900 Kč budou z devadesáti procent hrazeny z dotace.

4.6. Výsledky

Zajímavým zjištěním výzkumu byl fakt, že převažující dřevinou v alejích, zejména městských je Lípa srdčitá. V dalších alejích a stromořadích byly zastoupeny druhy Sakura ozdobná, Jilm habrolistý, Javor klen, Jablň domácí, Jasan ztepilý a Platan javorolistý. Odhadované stáří stromů v nejstarších alejích dosahuje více než 100 let. Nejstarší městské

aleje se nacházejí v Ústí nad Labem (aleje č. 7-11), naopak aleje zmapované v Děčíně (aleje č. 1-3) jsou v průměru 30 let staré. Nejstarší zdokumentovaná jilmová alej č. 6 v Růžové může pocházet z roku 1880, je velmi stará a obec Růžová začala v současné době s její postupnou obnovou.

Je zřejmé, že nejvíce péče a také finančních prostředků vyžadují stromy rostoucí u chodníků, mezi domy a v městských parcích. Ze 13 zmapovaných alejí se jich osm nachází ve městech, v těsné blízkosti chodníků a komunikací. Stromy jsou zde vystaveny negativním vlivům zejména v zimním období při solení chodníků a silnic, což se podepisuje na jejich zdravotním stavu a prodražuje jejich údržbu. Cenné aleje a stromořadí by měly být v maximální míře zcela ušetřeny vlivu solení a v takových lokalitách by se sůl vůbec neměla používat. Také zde v městském prostředí stromy vyžadují mnohem častější kontrolu stavu a provádění bezpečnostního řezu. U všech navštívených alejí bylo zjištěno, že stromy jsou ošetřovány a je prováděna alespoň základní údržba, kterou vlastníkům a správcům komunikací ukládá zákon. Určitě by bylo vhodné provádět častější zdravotní řezy stromů, neboť většinu alejí tvoří stromy téměř 100 let staré. Přes to, že mnohdy stromy nemají ideální podmínky pro růst, lze hodnotit stav většiny zdokumentovaných alejí jako dobrý a lze konstatovat, že péče o ně je prováděna odborně a efektivně.

4.7. Závěry

Pro oblast Ústeckého kraje není zpracována žádná inventarizace alejí a tak by také tato práce mohla být impulzem pro jednotlivce či instituce k vytvoření databáze alespoň významnějších stromořadí a alejí v tomto regionu. Databáze alejí by mohla být využívána při plánování péče o krajinu, sestavování rozpočtů, ale i rozhodování o kácení a výsadbách stromů, tak, jak je tomu v Olomouckém kraji, kde byla vytvořena komplexní metodika pro mapování alejí, použitelná kdekoli v České republice.

Na území města Ústí nad Labem existují rozsáhlé plochy zeleně, avšak chybí tradice kvalitní péče o parky a sady. Stejně tak zatím nepatří k dobré tradici využívat parky k volnočasovým aktivitám. Zlepšení péče o plochy zeleně je jednou ze základních podmínek zkvalitnění životního prostředí v centru města.

V Děčíně po řadu let nedocházelo ke komplexní obnově přestárých parkových ploch, ani ke zřizování nových klidových odpočinkových zón pro občany města. Naštěstí se v současné době začalo více investovat do budování nových parků, odpočinkových ploch a modernizace stávajících parků. Podařilo se zrealizovat projekty na zlepšení

vzhledu městské zeleně, neboť zelené plochy tvoří významnou součást města, zlepšují klima a nově realizované projekty stav prostředí ve městě ještě více zkvalitňují. Lidé se v nově revitalizovaných prostranstvích cítí lépe, hojně tyto plochy využívají k procházkám, odpočinku a rodiny s malými dětmi i ke hrám.⁵⁷

Péči o zeleň v Ústí nad Labem a v Děčíně zajišťují kvalifikovaní pracovníci specializovaných odborů magistrátu města. Jiná je situace v malých obcích, které se starají o údržbu zeleně. Malé obce se kvůli nedostatku peněz i informací často uchylují k neodborným zásahům, které mohou stromy nezvratně poškodit a v horších případech i zkrátit jejich život a snížit provozní bezpečnost. Bylo by vhodné doplnit znalosti pracovníků menších obcí z oblasti péče o zeleň i z oblasti dotační politiky, protože většina projektů na obnovu a údržbu zeleně v obcích může být financována z dotací (viz 3.11.3).

⁵⁷ *Integrovaný plán rozvoje města Děčín* [cit. 20.3.2013]. Dostupné z: <http://www.mmdecin.cz/>

5 Závěr

Aleje jsou cennou součástí krajiny. Plní nejen estetickou ale i mnoho důležitých ekologických funkcí. Jsou významným biotopem, kulturní a historickou památkou. Ve volné krajině fungují jako větrolamy a brání tak půdní erozi zejména přilehlých polí a luk. Dále jsou důležitým biokoridorem pro izolované přírodní lokality. Podstatná je samozřejmě i produkce kyslíku a eliminace prachu v ovzduší. Typickou součástí české krajiny jsou silniční stromořadí tradičně vysazované podél cest a komunikací. Zvyšují bezpečnost silnic díky zpomalovací funkci a zlepšení orientace při špatné viditelnosti. Pohlcují prach a škodliviny ze silniční dopravy. Zastiňují vozovku před letním žářem a v zimě ji chrání před sněhem. Aleje mají svůj význam i ve městech. Jsou urbanistickou páteří měst. Kultivují a zvýrazňují komunikace a okolní zástavbu. Poskytují stín a potěšení z pěší chůze po městě.

Při snahách o ochranu alejí narážíme na stále stejné otázky: Kolik alejí vlastně v České republice máme? Jaká je jejich hodnota? A kolik je to vlastně stromů? Určitým vodítkem může být pouze registr památných stromořadí chráněných zákonem – ovšem cenných alejí je mnohem více, než kolik je v databázi zapsáno.

Tak, jak se v posledních letech mění přístup lidí k přírodě a ke krajině, ve které žijí, i ve zdejší krajině jsou tyto změny patrné. Obce v souvislosti s turistickým ruchem mají snahu „nabízet“ co nejhezčí okolí, dnešní zemědělci (na rozdíl od bývalých JZD a státních statků) si již většinou vnímají pozitivní vliv stromů na kvalitu zemědělské půdy, neboť ta je jejich obživou a odplavená v potoce jim není nic platná. Díky tomu všemu mají aleje v krajině znovu šanci a spolu s nimi má také šance krajina stát se opět rozmanitější.⁵⁸ Dokladem jsou i dvě poslední aleje zdokumentované v této práci. Alej č. 12 je obnovená alej dle dochovaných historických dat, je to pokus o návrat původního krajinného rázu. Alej č. 13 je nově vysázená občany, kteří si naštěstí začali uvědomovat, že význam stromů pro budoucí generace je zásadní.

⁵⁸ KŘÍŽ, K., *Obnovy alejí, Krása našeho domova*, 2006, č.48

6 Seznam použitých zdrojů

I. Odborná literatura

1. CÍLEK, V.: *Vstoupit do krajiny: o přírodě a paměti středních Čech*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2004. 110 s. ISBN 80-86569-58-6.
2. ESTERKA, J. a kol.: *Silniční stromořadí v české krajině – koncepce jejich zachování, obnovy a péče o ně*. Praha: Arnika, 2010. 60 s. ISBN 978-80-904685-2-8.
3. HÁJEK, T., JECH, K.: *Kulturní krajina aneb Proč ji chránit? : téma pro 21. století*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR, 2000. 243 s. ISBN 80-7212-134-0.
4. HENDRYCH, J.: *Hodnocení a dokumentace alejí a stromořadí v krajině, metody přístupy*. VUKOZ, Průhonice, 2008. 162 s.
5. HENDRYCH, J., LÉTAL, A.: *rukopis (2010): Metodika mapování alejí a stromořadí v Olomouckém kraji*.
6. HRUŠKOVÁ, M., a kol.: *Aleje. Krása ohroženého světa*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 2012. 183 s. ISBN 978-80-204-2783-0
7. HRUŠKOVÁ, M.: *Kult stromů v zemích Koruny české*. vyd. 1. Praha: Abonent ND, 2005. 155 s. ISBN 80-7258-211-9.
8. NĚMEC, J. a kol.: *Památné stromy v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. 1. vyd. Praha: Olympia, 2003. 221 s. ISBN 80-7033-781-8.
9. REŠ, B. a kol.: *Obnova zeleně v urbanizované krajině*. Praha: AOPK ČR, 2009, 13 s. ISBN 978-80-87051-62-7
10. SPOHN, M.: *Stromy: nový průvodce přírodou*. vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2008, 255 s. ISBN 978-80-242-2044-4.
11. TYSZKO-CHMIELOWIEC, P.: *Cesty pro přírodu – zkušenosti z Polska*. In ESTERKA, J. *Zachování alejí jako typického prvku naší krajiny: sborník referátů*. Praha: Arnika, 2010. 97 s. ISBN 978-80-904409-7-5.
12. VELIČKA, P.: *Jak jsme k alejím přišli a jak o ně dnes přicházíme*. In ESTERKA, J. *Zachování alejí jako typického prvku naší krajiny: sborník referátů*. Praha: Arnika, 2010. 97 s. ISBN 978-80-904409-7-5.
13. VOREL, I.: *Aleje, krajinný ráz a prostorový řád krajiny*. In ESTERKA, J. *Zachování alejí jako typického prvku naší krajiny: sborník referátů*. Praha: Arnika, 2010. 97 s. ISBN 978-80-904409-7-5.

II. Časopisy

1. KOLAŘÍK, J., Doprovodná zeleň komunikací, *Svět zeleně*, 2011, č. 2
2. KŘÍŽ, K., Obnovy alejí, *Kráska našeho domova*, 2006, č.48

III. Internetové zdroje

1. ARNIKA. *Historie alejí* [online]. ©2010 [cit. 10.2.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/historie-aleji>
2. ARNIKA. *Dřeviny mimo les - informační list pro státní správu*. [online]. 2011 Dostupné z: <http://arnika.org/dreviny-mimo-les-informacni-list-pro-statni-spravu-jen-ke-stazeni>
3. ARNIKA. *Dřeviny mimo les - informační list pro státní správu*. [online]. 2011 Dostupné z: <http://arnika.org/dreviny-mimo-les-informacni-list-pro-statni-spravu-jen-ke-stazeni>
4. ARNIKA. *Aleje – dědictví naší krajiny*. [online]. ©2010 [cit. 21.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/aleje>
5. ARNIKA. *Ochrana alejí institutem významného krajinného prvku*. [online]. ©2010 [cit. 18.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/ochrana-aleji-institutem-vyznamneho-krajinného-prvku>
6. ARNIKA. *Památné stromy*, [online]. ©2010 [cit. 18.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/pamatne-stromy>
7. ARNIKA. *Aleje a zemědělství*, [online]. ©2010 [cit. 21.1.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/aleje-v-zemedelstvi>
8. ARNIKA. *Pravidla kácení v alejích*. [online]. ©2010 [cit. 3.3.2013]. Dostupné z: <http://arnika.org/kaceni-v-alejich>
9. AOPK ČR. *Správa CHKO Labské pískovce*. [online]. Dostupné z: <http://www.labskepiskovce.ochranaprirody.cz/>
10. AOPK ČR. *Správa CHKO Lužické hory*. [online]. Dostupné z: <http://www.luzickehory.ochranaprirody.cz>
11. BŘEZOVÁ, K.: *Aleje jsou neoddelitelnou součástí krajiny*. [online]. 2011 [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.vasevec.cz/blogy/aleje-jsou-neoddelitelnou-soucasti-krajiny>
12. ČSÚ. *Charakteristika okresu Děčín*, [online]. 2013 [cit. 5.3.2013]. Dostupné z: http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/charakteristika_okresu_decin

13. HENDRYCH, J.: *Aleje v krajině*. [online]. 2010 [cit. 2.2.2013]. Dostupné z: <http://www.hendrychjan.estranky.cz/clanky/aleje-starych-cest/>
14. CHROUST, P. a kol.: *Financování obnovy a péče o místní kulturní a přírodní bohatství*. [online]. 2011 [cit. 3.3.2013]. Dostupný z: <http://www.mikroregionhvozdnice.cz/kulturni-a-prirodni-bohatstvi-1/financovani-obnovy-a-pece/>
15. iTRAS. *Valdštejnská lipová alej*, [online]. © 2009-2013 [cit. 15.2.2013]. Dostupné z: <http://itras.cz/valdstejska-lipova-alej/>
16. iTRAS. *České středohoří*. [online]. © 2009-2013 Dostupné z: <http://itras.cz/ceske-stredohori/>
17. iTRAS. *České švýcarsko*. [online]. © 2009-2013 Dostupné z: <http://itras.cz/ceske-svycarsko/>
18. MĚSTO DĚČÍN. *Integrovaný plán rozvoje města Děčín*. [online]. [cit. 20.3.2013]. Dostupné z: <http://www.mmdecin.cz/>
19. SKLÁDANÝ, P.: *Nehodovost v alejích – jaká opatření mohou pomoci?* [online]. 2011 [cit.3.3.2013] Dostupné z: <http://www.czrso.cz/clanky/nehodovost-v-alejich-jaka-opatreni-mohou-pomoci/>
20. SPRÁVA KRNAP. *Péče o dřeviny rostoucí mimo les* [online]. ©2010 [cit. 3.3.2013]. Dostupné z: <http://www.krnep.cz/pece-o-dreviny-rostouci-mimo-les/>
21. ŠVÉDOVÁ, D.: *Strom jako doprovod pozemních komunikací*. [online]. 2013 [cit. 22.2.2013]. Dostupné z: http://www.komunalweb.cz/archiv-novinek/Strom-jako-doprovod-pozemnich-komunikaci_s317x62967.html
22. VYSLOUŽIL, M.: *Historické aleje - cesty do historických zahrad*. [online]. 2006 [cit. 12.2.2013]. Dostupné z: http://www.unesco-kromeriz.cz/sbornik_zahrady2006/vyslouzil.html

7 Přílohy

Seznam příloh

1. Stromořadí v Děčíně Sládkova ulice
2. Alej v Děčíně Masarykovo náměstí
3. Stromořadí u Kozí dráhy v Děčíně
4. Alej u obce Kámen
5. Alej v Nové Olešce
6. Alej v Růžové
7. Alej v Krásném Březně U Podjezdu
8. Alej v Bezručově ulici v Ústí nad Labem
9. Alej v Palachově ulici v Ústí nad Labem
10. Alej v Ústí nad Labem ve Střížovické ulici
11. Alej v Ústí nad Labem na střekovském nábřeží

Zdroj: <http://kontaminace.cenia.cz/>

Příloha č. 1

Stromořadí v Děčíně Sládkova ulice

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

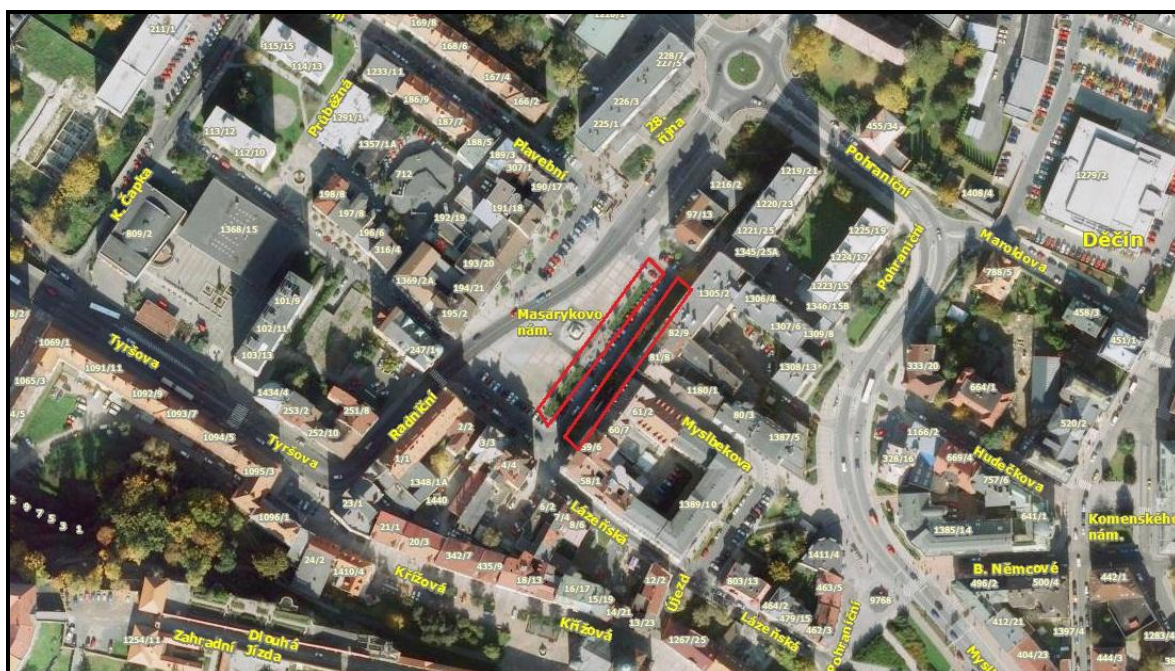
Příloha č. 2

Alej v Děčíně Masarykovo náměstí

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

Příloha č. 3

Stromořadí u Kozí dráhy v Děčíně

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

Příloha č. 4

Alej u obce Kámen

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

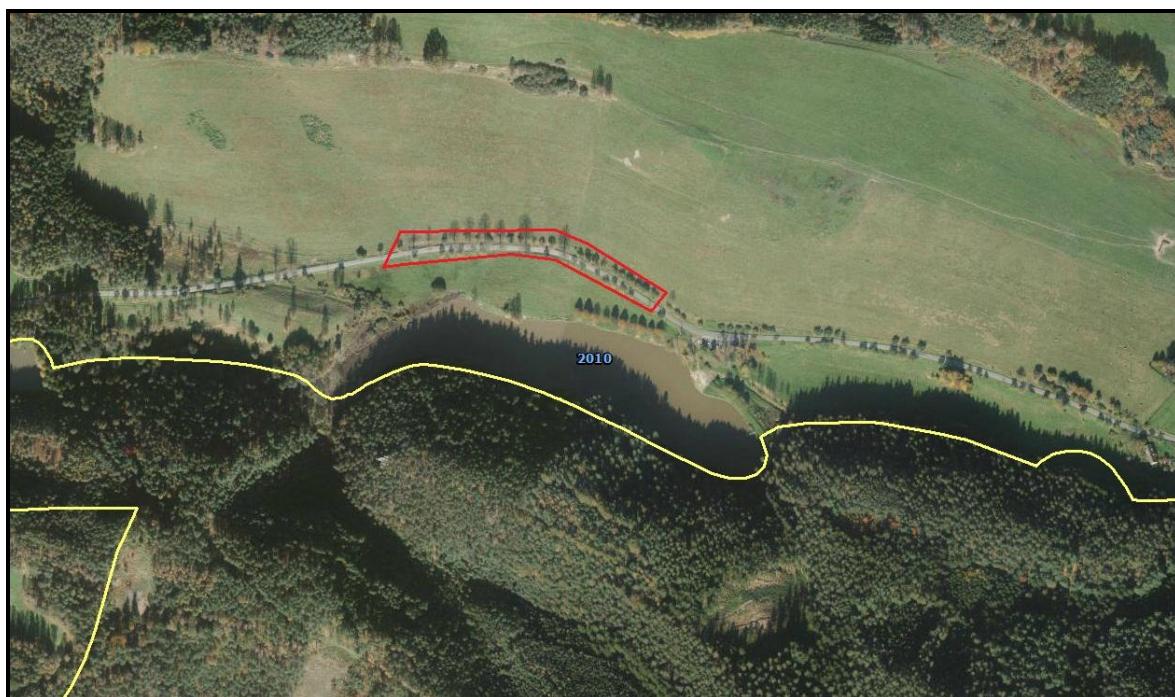
Příloha č. 5

Aleje v Nové Olešce

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

Příloha č. 6

Alej v Růžové

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

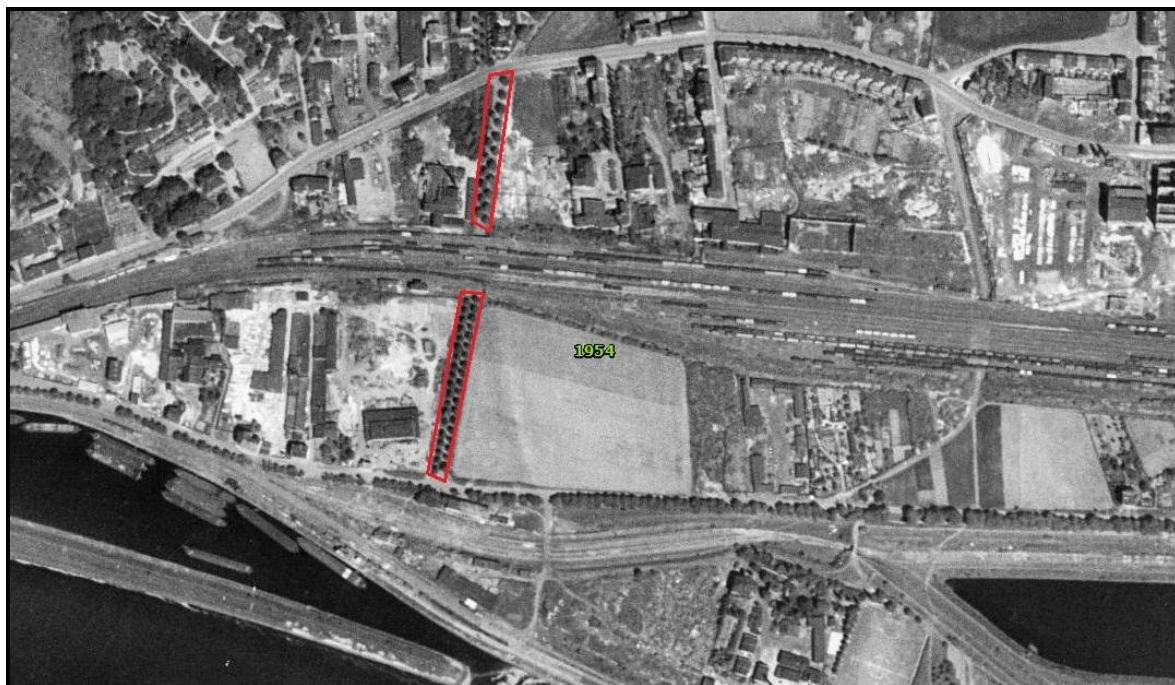
zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

Příloha č. 7

Alej v Krásném Březně U Podjezdu

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

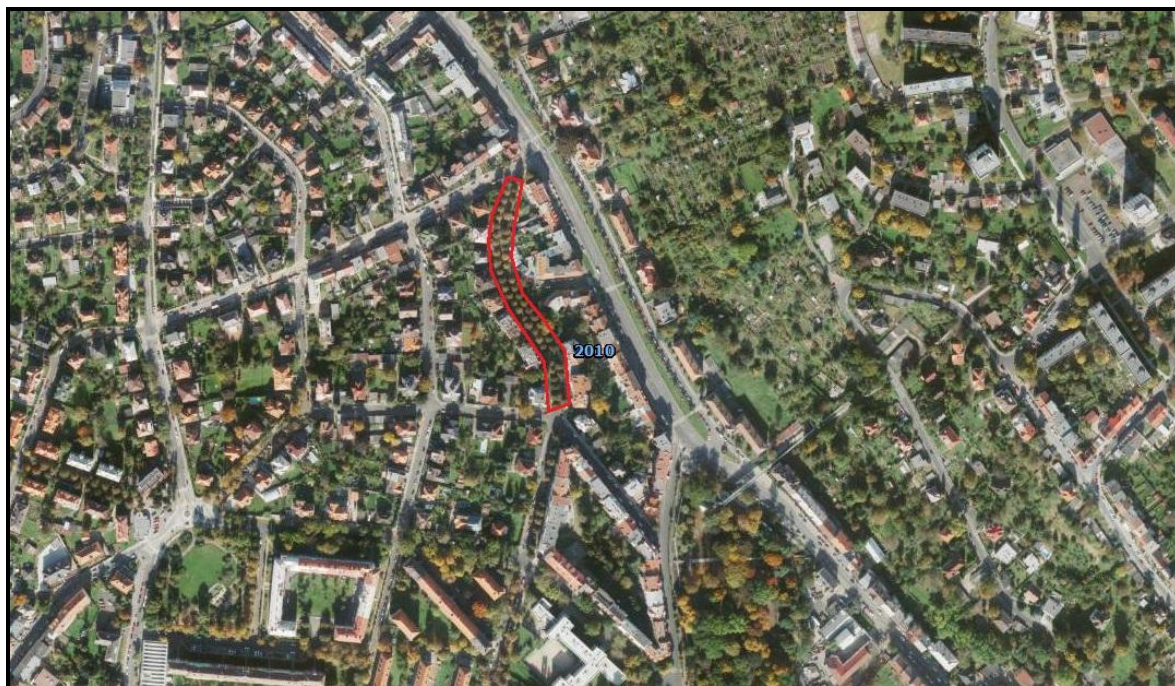
Příloha č. 8

Alej v Bezručově ulici v Ústí nad Labem

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

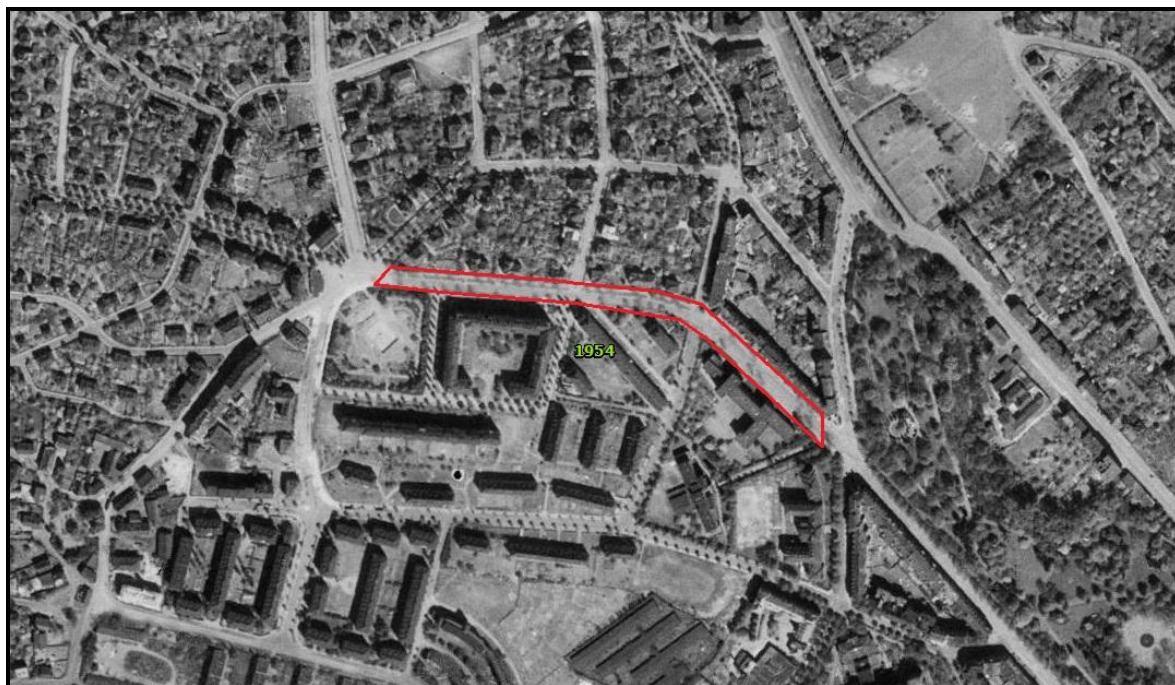
zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

Příloha č. 9

Alej v Palachově ulici v Ústí nad Labem

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

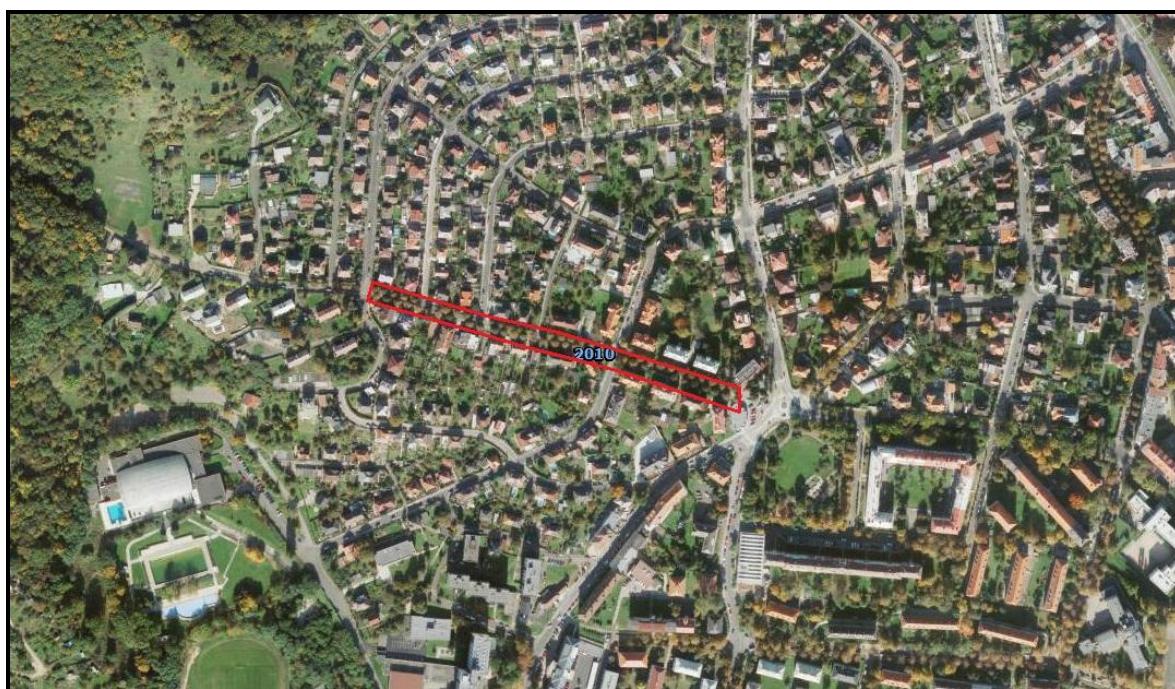
Příloha č. 10

Alej v Ústí nad Labem ve Střížovické ulici

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

Příloha č. 11

Alej v Ústí nad Labem na střekovském nábřeží

zobrazení aleje na historické ortofotomapě CENIA z roku 1954

zobrazení aleje na aktuální ortofotomapě CENIA

